Имин булсын Идел-йорт!

Шәһри Казан

№ 196 (368)
Пәнҗешәмбе 22 ОКТЯБРЬ 1992 ел.

1990 елдан чыга
ИҖТИМАГЫЙ-СӘЯСИ ҺӘМ МӘДӘНИ ГАЗЕТА

ЖӨМҺҮРИЯТТӘ НИЛӘР БАР?

Татарстан Җөмһүриятенең Халык мәгарифе министрлыгы каршында мәктәптән тыш эшләр үзәге оештырылды. Ул яшь буынны тәрбияләүгә өлеш кертүне максат итеп куя.

* * *

Бауман районы халык мәгарифе бүлегенең 10 нчы махсус спорт мәктәбе Халык мәгарифе министрлыгының үзәк балалар-яшүсмерләр шахмат мәктәбе итеп үзгәртелде. Нәҗметдинов исемендәге шахмат һәм шашка сараеның икенче каты аның карамагына бирелде.

* * *

Кораллы көчләр ветераннарының республика ассоциациясе төзелде. Ул Казанда үзенең шәфкать фондын оештырды. Ассоциация элеккеге хәрбиләргә социаль ярдәм итү бурычын куя. 1992 ел өчен ул керем налогларыннан азат ителде. «Казгоржилхоз» берләшмәсе бер ай вакыт эчендә яңа ассоциациягә бина табып бирергә тиеш.

* * *

Ноябрь аенда икмәк әйберләре алу өчен жетоннар куллануга керәчәк. Ике тиенлек акча зурлыгындагы жетонга Сөембикә манарасы һәм лилия чәчәкләре ясалган. Һәркайсының бәясе — 10 сум. Җөмһүрияттәге һәр кешегә аларны 10 ны би-

● *Казан шәһәр Советы сессиясендә*

Корал кем кулына бирелер?

Көн ярым тикшергәннән соң Казан шәһәр Советы сессиясе җинаятьчелеккә каршы кичектергесез көрәш чаралары комплексын нигездә хуплады. Минемчә, чаралар комплексын расларга да мөмкин кебек. Редакция комиссиясе дә нәкъ әнә шундый тәкъдим ясаган иде. Әмма депутатлар мәсьәләнең гаҗәп мөһимлеген искә алып, ашыкмаска булдылар. Нигездә яхшы эшләнгән бу программаны тагын да камилләштерү зарурлыгын искәрттеләр. Хокук саклау органнарын матди-техник тәэмин итүне яхшырту өчен акча күп кирәк булачак. Шәһәр Советы Рәисенә һәм администрация башлыгына финанс мәсьәләләрен Татарстан Югары Советы, Министрлар кабинеты белән берлектә хәл итәргә кушылды. Чөнки билгеләнгән чараларны үтәү өчен шәһәр бюджетының гына көче җитмәячәк. Казанда тәртип саклауның торышы киләчәктә һәр елны ике тапкыр шәһәр Советы сессиясендә тикшереләчәк.

Коралны кем кулына бирергә? Аннан нинди очракларда файдаланырга, икенче төрле әйткәндә, кайчан атарга мөмкин? Корал кулланмыйча гына дәүләт һәм халык милкен саклап буламы? Бу турыда сессиядә бәхәс озак барды. Капма-каршы фикерләр әйтелде. Депутатлар шәһәр администрациясенә корал сатып алу, аны саклау, куллану тәртибе турында положение эшләргә куштылар. Ул алдагы елның 1 гыйнварына кадәр әзер булырга тиеш.

Предприятиеләр, учреждениеләр милкен саклау өчен махсус милиция отрядлары булдырыла. Аларга түләү мәсьәләсен шушы ук хезмәт коллективлары хәл итәчәк. Ә бакчаларны, халыкның андагы милкен кем саклар? Бу бурычны да бакчачылар белән килешү нигезендә милициягә йөкләргә туры киләчәк. Шәһәр тирәсе зонасында милициянең махсус бүлекләре оештырылачак. Әмма мондый чара шәһәр тирәсе районнарына урнашкан (әйтик Биектау, Югары Ослан, Питрәч, Лаеш районнары территориясендә) бакчачыларга кагылмый. Чөнки Казан милициясе эшчәнлеген чит территориядә җәелдерә алмый. Биредә тәртип урнаштыруга шушы районнарның милициясе җавап бирә. Димәк, андый бакчачыларның мәнфәгатен яклау өчен Татарстан Югары Советының карары кирәк. Махсус закон кабул ителсә, бигрәк тә яхшы булыр иде.

Турыдан-туры Казан шәһәр Советына буйсына торган муниципиаль милиция оештыру турында да тәкъдимнәр күп булды. Президиумга бу мәсьәләне ныклап өйрәнү өчен депутатлардан торган эш төркеме булдыру бурычы йөкләнде. Ул үзенең программасын алдагы сессиягә тәкъдим итәргә тиеш.

Шәһәр Советы сессиясендә җинаятьчелеккә каршы кичектергесез көрәш чаралары комплексын кабул итүне башкалабызда тәртип урнаштыруда беренче адым дип санарга кирәк. Киләчәктә аны тагын да камилләштерергә, төзәтмәләр, өстәмәләр кертергә туры киләчәк. Шулай да боз кузгалды кебек. Депутатлар үзләренең ныклы сүзләрен әйттеләр. Бәлки якын киләчәктә Казан урамнарында курыкмыйча йөрергә дә булыр.

Аннары депутатлар Казанда җирдән файдалану турында шәһәр Советы Рәисе Р. Гомәров докладын тыңладылар. Әлбәттә, җирдән файдалануда тәртип урнаштырырга кирәк. Әмма ул, архитектура идарәсенең генераль план бүлеге башлыгы Николай Васильев билгеләп үткәнчә, халык өчен файдалы булырга тиеш. Кызганычка каршы, сессия каравына тәкъдим ителгән документта кайбер депутатлар әлләни яңалык күрмәделәр. Президиумның төп максаты — җирдән файдалануны тулысынча үз кулына алырга омтылыш, дип бәяләделәр. Шәһәр администрациясе башлыгы, депутат К. Исхаков бу карар проектын шәһәрдә власть бүлешүнең дәвам итүе, үз вәкаләтләрен чикләргә омтылыш буларак бәяләде.

Фикер алышуларда катнашучыларның бер өлеше президиумның контроль функциясен көчәйтүне таләп итте. Икенчеләре исә — җирдән файдалану мәсьәләсен тулысынча шәһәр администрациясенә тапшыру ягында иде. Редакция комиссиясе карар проектының яңа вариантын эшләде. Анда предприятиеләргә, дәүләт һәм җәмәгать оешмаларына, чит ил фирмаларына, аерым кешеләргә җир бирү хокукына бары шәһәр Советы Президиумы гына ия булачагына басым ясала. Ул үзе теләгән очракларда гына вәкаләтләрен шәһәр администрациясе һәм район Советларына бирәчәк.

Бер төркем депутатлар таләбе буенча Казанда җирдән файдалану тәртибе турындагы карар яшерен тавыш бирү юлы белән кабул ителде. Депутатларның 106 сы проектны яклап, 38 е каршы тавыш бирде.

Иртәгә сессия эшен дәвам иттерә.

Ә. ФӘЙЗРАХМАНОВ.

◆ СУГЫШТА КАТНАШУЧЫЛАРГА

Аларда һәм бездә

Һәрбер илдә Хәрби көчләр ветераннарына (бу — сугышта катнашкан кешеләргә генә дигән сүз түгел) акчалата ярдәм һәм өстенлекләр каралган. АКШта моннан 50 еллар элек ветераннарга ярдәм итү буенча лион доллар яңа һөнәргә өйрәтүгә тотыла.

Бездә сугыш инвалидлары—пенсионерлар арасында иң күп пенсия алучылар. Алар ике төр пенсия: инвалидлык һәм картлык буенча пенсия алалар. Сугыш ветеран-

● *Рәсми хәбәрләр*

ЯРДӘМ БУЛЫР

Казан шәһәр Советы Президиумы «Халыкның аерым катлауларын азык-төлек товарлары белән льготалы тәэмин итү исемлегенә өстәмә кертү турында» карар кабул итте.

«Азык-төлек белән тәэмин итүдә өстенлекләрдән файдаланучы гражданнарның күпсанлы мөрәҗәгатьләре белән бәйле рәвештә һәм 24 февральдә узган сессия карары буенча өстенлекләр бирү мәсьәләсе шәһәр Советы карамагына тапшырылуны исәпкә алып, халык депутатларының Казан шәһәр Советы Президиумы, азык-төлек товарлары белән тәэмин итүдә өстенлектән файдаланучылар исемлегенә халыкның түбәндәге катлауларын кертергә карар бирә:

— Бөек Ватан сугышында катнашкан хатын-кызларны;

— Советлар Союзы һәм Социалистик Хезмәт Геройларын;

— Бөек Ватан сугышында катнашкан инвалидларның тол калган хатыннарын;

— Ленинград блокадасын кичергән хатын-кызларны;

— Әфганстанда һәлак булган сугышчыларның гаилә әгъзаларын;

— Дан орденының 3 дәрәҗәсенә ия булганнарны;

— сәяси репрессияләр корбаннарын;

— шәһәрнең абруйлы гражданнарын.

Шәһәр администрациясе башлыгы К. Исхаковка агымдагы елның ноябреннән башлап шушы карарның 1 пунктында күрсәтелгән кешеләргә азык-төлек товарлары сатуны оештырырга», — диелә шәһәр Советы Рәисе Р. ГОМӘРОВ кул куйган бу карарда.

● *Газета һәм без*

Өченче ел укыйм

Мин 3 ел рәттән сезнең газетага язылдым. Газетаның барлык санарын бер юлын да калдырмыйча укып барам. Узган елларда «Вечерняя Казань» газетасына язылганыма үкенеп бетә алмыйм. Бу газета референдум вакытында үзенең чын йөзен күрсәтте инде.

Вильсур ӘХМӘТОВ, «Теплоконтроль» берләшмәсенең конструкторлык бюросы башлыгы.

Үзебезчә, халыкча...

«Шәһри Казан» — минем яраткан газетам. Аны укып, үзең кебек җан атучылар белән аралашып яшәү бик кирәк бит. Газета безне башка фикердәшләр белән таныштыра, дуслаштыра. Хәзер пенсия акчасыннан ярты елга язылу кыйммәт кебек тоела: 300 сумга якын ич. Хәер, бүген ул ике кило ит бәясе дә тормый. Менә шул бәягә 6 ай буена газета укыйсың. Шулай искә алсаң

Без ике бала үстерәбез. Алар бакчага йөриләр. Ләкин түләү коточарлык. Элек алган хезмәт хакына карап түләтәләр иде. Хәзер барысына да бер — 1530 сум. Икесе дә (әтисе-әнисе) КамАЗда эшләүчеләр 110 сум гына түли. Ә мин бер үзем эшлим. Һәр балага 765 сум түлибез. Кайда соң ул дөреслек? Хезмәт хакыбыз да 1900 сумнан артмый. Шуның 1530 сумын балалар бакчасына бирәбез. Алда да шулай булса, балаларны бакчадан алырга туры килә инде. Безнең шушы көнгә килеп җитүебезгә балалар гаепле түгел бит. Болар — йөрәк әрнегәнгә генә язылган сүзләр, гаеп итмәссез, дип уйлыйм.

Икенчедән, сезнең газетаны ике ел инде укып барабыз. Эчтәлеге бик ошый. Киләсе елга да язылдык. Чөнки нинди генә авыр замана булмасын, сезнең белән аерылышасы килми.

Зөһрә ГАЛИМОВА.
Чаллы.

Бәхетемне сынап карыйм

Чыга башлаганнан бирле «Шәһри Казан» туры

...рү күздә тотыла.

...

Румыния башкаласы Бухарестта соңгы вакытларда дөньяда популярлык яулаган го уены буенча Европа чемпионаты үткәрелде. «Казан мәктәбе» вәкилләре янә сынатмады. Чемпион исеменә өченче тапкыр Иван Детков лаек булды.

...

«Гражданский союз»ның Татарстан бүлеге Казан университетында үзенең оештыру конференциясен үткәрде. Ул Россиянең демократик партиясен, «Яңару» берлеген һәм «Ирекле Россия» халык партиясен берләштерә. Шуна да «Гражданский союз»ның Татарстанның мөстәкыйльлегенә каршы эш йөртәчәге алдан ук билгеле.

...

Коммерция киоскларына һөҗүмнәр туктап тормый. Үткән төннәрнең берсендә Ленинград урамындагы «Аскер» шундый язмышка дучар булды. Машина белән килеп, берничә билгесез кеше аның каравылчысын атып киттеләр.

...

Язын Казанны шаулаткан «Хисләр империясе» дигән эротик фильм (Япония) яңадан экраннарга кайтты. Аны хәтта «Казан» милли-мәдәни үзәгендә дә карарга мөмкин.

...администрация оешкан иде. Оешма, хәрби хезмәт вакытында гарипләнүчеләргә һәм авыруларга матди компенсация эше белән генә шөгыльләнеп калмый, аларны дәвалауда һәм башка һөнәр сайлау һәм белем алуда ярдәм итә. 1989 елда бу оешма министрлыкка әйләнде.

1991 елда министрлык изге эшкә 31,1 миллиард доллар акча сарыф итте. Шуларның 17,1 миллиарды өстәмә пенсияләргә (уртача пенсия елына 6850 доллар), 11,9 миллиард— медицина чараларына, 985 миллион—торак төзелешенә, 265 мил...

...нары өчен пенсия турында. Законда түбәндәгеләр каралган: сугышта булган 1 көнне 3 көнгә чутлау һәм минималь пенсиянең 25 процентын өстәү. Хәзерге вакытта Россия хакимияте һәм Президенты тарафыннан бу сан 50 процентка хәтле күтәрелде.

Шулай да пенсияләр тигез түләнми. Шуны күздә тотып, пенсиянең бу төрен күтәрү турында уйлыйбыз.

А. КЛИМОВА,
Россиянең халыкны социаль яклау министры урынбасары.

Хәлим Әхмәдуллин «Водоканал» идарәсендә экскаваторчы булып эшли. Авария кайда, ул — шунда. Ә шәһәребездә аварияләр булып кына тора...

Н. ИСМӘГЫЙЛЕВ фотосурәте.

...саң, ... Киләсе ел өчен газетага язылып, күңелемне тынычландырдым.

Фагыйлә САФИУЛЛИНА.
Казан.

Заманалар авыр, әмма...

Мин шәфкать туташы булып эшлим.

Ирем ике ел элек авырып эшеннән чыккан иде. Шуннан соң 2—3 җиргә барса да, эшкә урнаша алмады. Хәзерге вакытта эшләми.

...

...юлдан бара. Миңа бигрәк тә «Кырык бакча», «Алтынчәч» сәхифәләре ошый.

Сезгә тәкъдимем дә бар: телевидение һәм радио программаларын җомга көнендә чыгарып булмыймы? Газета бик соңарып килә бит. Аннары газетага астрологик фаразны язмагыз. Аның урынына төрле киңәшләр бирегез.

Мин үзем күптән инде ярты елга газетага язылып та куйдым. Лотерея уенында бәхетемне сынап карарга булдым.

Тәрҗемә **ВИЛЬДАНОВА.**
Актаныш районы,
Зөбәер авылы.

● *Хак вә нахак*

Каракның бүреге яна

ДЕМОКРАТЛАР безнең мөстәкыйльлеккә омтылышыбыздан ничек кенә көлмиләр дә, үзенең дәүләт суверенлыгын бәян иткән Татарстан җөмһүриятенә карата нинди генә имеш-мимешләр вә ачыктан-ачык мыскыллаучы ялалар-гайбәтләр таратмыйлар. Нинди генә авырлыкларга да карамастан, Татарстанда икътисади хәлнең дә, сәяси вәзгыятнең дә элеккеге ССРның теләсә кайсы төбәгендәгегә караганда да тотрыклырак булудан эчләре янган «демократлар»ның (су болганса, балык тоту җиңелрәк булыр иде аларга) мөстәкыйль җөмһүриятебезгә карата тоташ сүз-хәбәр (информация) камалышы оештырулары хакында әйтеп тә тормыйм инде. «Бурбулизм демократиясе» үрнәкләренә христиан демократлары да «лаеклы өлеш» кертәләр. «Рәсәй христиан демократлары хәрәкәте» җитәкчесе, Рәсәй Югары Советы әгъзасы (ниндидер «подкомитет»ның рәисе дә бугай әле) В. Аксючицның 15 нче октябрьдә «Правда» гәзитендә басылган «Испытание русской идеи» дигән һәм тирән фәлсәфилеккә дәгъва иткән зур күләмле мәкаләсе шуңа ачык мисал. Авторның Б. Ельцин җитәкчелегендәге «демократлар командасы»на юнәлтелгән үткен тәнкыйте белән килешергә дә мөмкин. Әйе, «Беловежскаядагы законга сыймас килешү чын-чыннан акылсыз эш булып тора. Нәкъ шул килешү аркасында коточкыч җимергеч көчкә сәләтле җәйләнма хәрәкәткә килде». Әлбәттә, «икътисадта Халыкара валюта фонды күрсәтмә-таләпләрен тормышка ашыру—илнең хуҗалыгын торгызу хаҗәтләренә каршы килүче хилаф сәясәт». Һичшиксез, «Ельцинның икътисади мәсләге Рәсәйне алга киткән Көнбатыш илләренең чимал кушымтасына әверелдерәчәк»... Хәтта бу хакта кискенрәк итеп әйтелсә дә, килешергә мөмкин булыр иде. Тик менә «христиан демократы»ның башка халыкларның да чын демократиягә омтылырга хокуклары булуын инкарь итүе белән генә һич тә ризалашып булмый. Исеме шактый билгеле булган вә үзен югары зыялыларның алгы сафында баручы дип санаган В. Аксючицның тарихи хәбәрдарлыгы дәрәҗәсе дә (бәлки бу бөекмәмләкәтчелек синдромы белән аңлатыладыр) күңелдә нигезле канәгатьсезлек хисе уята. Хәер, «демократ»ның оятсызлыкка чиктәш сәяси тупаслыгы аның чын зыялы булуына да шик тудыра. Әнә бит ул мөстәкыйль җөмһүриятләрнең халык тарафыннан сайланган президентларына нинди бәяләмә бирә: «Явочным образом легализуются **сепаратисты-узурпаторы** (ассызык минеке — К. Ф.): о Чечне и Татарстане изначально говорится как о «независимых» государствах». Шушы бер җөмлә генә дә «христиан демократы»ның чын демократлыкның нәрсә икәнен онытып, бөекмәмләкәтчелек шовинизмы юлына кереп киткәнлеген ачыктан-ачык расларый. «Бәйсез» сүзен куштырнакларга алуы Татарстанның һәм Чәчәнстанның мөстәкыйльлекләрен танымау, әлеге җөмһүриятләрнең халык тарафыннан бердәм хупланган дәүләт суверенлыгы турындагы Декларацияләрен мыскыллы рәвештә инкарь итү булса, «сепаратист-узурпатор» дигән сүзләре халык тарафыннан сайланган законлы президентларны ачыктан-ачык мәсхәрәләү булып тора, ә инде бу җинаять хөкемнә тартылырга тиешле гамәл.

Чынлап та, Татарстан Президенты М. Шәймиев кем ул: җөмһүрият законнары нигезендә сайланган беренче Президентмы, әллә «узурпатор»мы? Татар теленең аңлатмалы сүзлегендә: «Узурпатор — хакимлекне, властьны хаксызлык белән үз кулына алучы яки кеше хокукын үзләштерүче»,— диелә. Мөхтәрәм М. Шәймиев президентлык вәкаләтен «хаксызлык белән үз кулына алучы»мени? Аны илбашы итеп Югары Совет әгъзалары гына түгел (хәлбуки шулай сайланганда да законлы булыр иде), бәлки Татарстанның бөтен халкы сайлап куйды бит. Димәк, ничек инде «узурпатор» булсын ди ул? Аксючицның бу тупаслыгын: «Тәхетнең Рәсәйдә генә булуы мөмкин, димәк, президентлык та Рәсәйдә генә була ала», — дип уйлаучы бөекмәмләкәтчел шовинистның урыс булмаган халыкларга өстән торып кимсетеп каравы һәм аларның үзбилгеләнү хокукларын аяк аска салып таптарга көчәнүе дип кенә бәяләргә мөмкин. Бигрәк тә ничәмә-ничә гасыр дәвамында үз мәмләкәте булган һәм Рәсәй империясенә колония сыйфатында көчләп кушылган халыкның мөстәкыйль дәүләтчелеген торгызырга омтылуы турында сүз барганда.

В. Аксючицның мәкаләсендә тарихка мөрәҗәгать итүе дә Рәсәйнең бөекмәмләкәтчелек сәясәтен акларга маташу гына, әмма бик уңышсыз маташу. «Көнбатышның мәдәниятле (цивилизацияле) халыклары, — дип фәлсәфә сата ул, — җир шарының өч кисәгендә яшәгән җирле кешеләрне кырып бетерделәр... Исән калганнарын ут вә кылыч кулланып чукындырды-

(Ахыры 3 нче биттә).

РОССИЯНЕҢ информация мәйданы сугыш хәрәкәтләре театрын хәтерләтә. «Останкино» кампаниясе, «Известия», «Московский комсомолец» газеталары — гомуминформация чараларына контрольлек итү өчен барган көрәштә беренче бәрелешләр учаклары.

Кичә Россиянең вице-премьеры, матбугат һәм информация министры М. Полторанин, Югары Советның гомуминформация чаралары буенча дәүләт комитеты рәисе В. Брагин, журналистлар конфедерациясе рәисе Э. Сагалаев һәм «Известия» газетасы редакторының беренче урынбасары А. Друзенко катнашында узган матбугат конференциясе бәйсез гомуминформация чараларын күзәтү астына куярга маташу проблемаларына багышланган иде.

М. Полторанин, «Московский комсомолец»ка каршы оештырылган провокация, «Известия» газетасына һөҗүмнәр — ирекле матбугатны буарга маташу кампаниясендә үлем элмәкләренең берсе, дип белдерде. Министр, бүген килеп туган бу хәлдән чыгуда журналистларның бердәмлеге зур роль уйнарга тиеш, диде. «Известия» хакында карар кабул иткәндә депутатлар Р. Хасбулатов позициясенә баскан очракта, бу карар законлы булмаячак.

Озын сүзнең кыскасы...

(МАТБУГАТ БИТЛӘРЕННӘН)

4 кешедән торган кораллы төркем Хорог аэропортында бер вертолетны кулга төшерде. Үтерү белән куркытып, террорчылар экипажны үзләрен Әфганстанга озатырга мәҗбүр иттеләр. Таҗикстанның милли иминлек комитеты хәбәренә караганда, вертолетның һәм аның экипажының язмышы билгесез.

Россия хөкүмәте карары белән Таҗикстанның социаль-сәяси конфликтларында зыян күргән Куляб, Курган-Түбә һәм Таулы Бадахшан өлкәләренә гуманитар ярдәм күрсәтеләчәк. Бу төбәкләргә оушлай ит һәм сөт консервлары, шикәр, он, чәй һәм тоз җибәреләчәк.

Долларның биржадагы курсы яңадан коточкыч күтәрелде. Ул хәзер 368 сум тәшкил итә.

20 октябрьдә Беларусь парламенты эшли башлады. Депутатлар көн тәртибенә 100 дән артык мәсьәлә кертергә тәкъдим итәләр. Югары Совет яңа Конституция, җиргә шәхси милек, хәрби доктрина турында законнар кабул итәр дип көтелә.

Молдова парламенты президиумы Россияне башка дәүләтләр эшләренә тыкшынмау принципларын бозуда гаепләде һәм республика территориясеннән 14 нче армияне чыгаруны таләп итте.

Россия Федерациясенең Хезмәт турында законнар кодексына нигезләнеп, быел шимбәгә туры килгән 7 ноябрь 9 ноябрьгә күчерелергә тиеш. Бу хакта Россия Югары Советының матбугат үзәге хәбәр итте.

19 октябрьдә күкерт кислотасы салынган цистерна янында эретеп ябыштыру эшләре башкарганда, Саратовның «Рефлектор» берләшмәсендә куәтле шартлау булды. Ике кеше үлде, биш эшче бик нык пеште. Зарарланган цистернадан җиргә күкерт кислотасы акты.

22 студент Киевның үзәк мәйданына ике атна элек урнаштырылган палаткалар шәһәрчегендә ач торуларын дәвам итәләр. Алар Украинаның БДБдан чыгуын һәм республика Югары Советына ышаныч белдерү-белдермәү хакында референдум уздыруны таләп итәләр.

Чиләбедә рэкетирлар таныклык белән йөри башлады. Алар кызыл төстәге күнгә алтын хәрефләр белән басылганнар, мөһере дә сугылган.

Һава торышы

Бүген, 22 октябрьдә, алмашынучан болытлы һава, явымсыз. Көньяк-көнбатыштан секундына 5—10, көчәйгән вакытта 14 метр тизлектә җил. Температура төнлә Казанда—3—5, Татарстанда 1—6 градус салкын, көндез Казанда—3—5, Татарстанда 3—8 градус җылы.

Алдагы ике көндә алмашынучан болытлы һава, яңгырлар көтелә. Температура төнлә 2 градус салкыннан 3 градуска кадәр җылы, көндез — 3—8 градус җылы. Җөмһүриятебез елгаларында суның җылылыгы — 4—6 градус.

„Туган ягым, газиз җирем“

Чын кеше турында хикәя

Чал тарих күпләрнең батырлыгына сокланды. Ул, 1916 елда Нестеров дигән кешенең бер аяксыз килеш очу аппаратын һавага күтәргәнен, «үлем дугасы» ясап очканын күрде. Бөек Ватан сугышы елларында Маресьев, ике аяксыз килеш, «корыч кошны» иярләде. Аяксыз очучы һавага күтәрелсә, дошман табанын ялтырата...

Алар белән Иван Липатовны, бәлки, чагыштырып та булмас, андый батырлык кылган кеше түгел ул. Үзенең котылгысыз чирле икәнен белә торып, лаеклы яши белә, һәр көнне Маресьев белән Нестеров батырлыгын кабатлый. Аның да «чын кеше» дип аталырга хокукы бар.

Әллә күзем тиде микән сиңа. Көч-куәтеңә сокланганым, сәламәтлегеңнән көнләшкән чаклар бар иде.

Хәтерлисеңдер: берчак сезгә печән өстендә кунакка кайтып төштек. Һаман күз алдында: иң зур чалгы белән каерып-каерып чабасың, синең арттан җитешеп булмый. Без инде тирләп-пешкән, әллә ничә тапкыр су эчеп килдек, үзеңне дә чакырган идек — көлдең генә. Мин, ир кеше була торып, синең гел мускулдан гына торган гәүдәңә күз дә алалмый кызыгып карадым: калын, куәтле күкрәк, беләкләрдә уйнаклап торган мускуллар карашымны магнит кебек үзенә тартып тора.

Ә печәнне киптереп алып кайткач, без бабай белән түбәгә мендек, син аста калдың. Биреп торырга. Чүмәләсе-ние белән сәнәккә эләктереп аласың да, безгә ыргытасың. Сәнәгеңнең сабы сыгылып кала. Безне печәнгә күмәсең. Без, бабай белән икәүләп, ни чаклы тырышсак та, сиңа җитешә алмадык. Үзебез баштанаяк печәнгә күмелеп калдык...

Шул җәйне авырдың да инде. Ләкин чирең синең, юк, минем күз тиюдән түгел — сабантуйда көрәшкән чакта баш бе-

булып хезмәт иткәнсең. Аппаратларыңның берәрсе сафтан чыга калса, син дежур ремонтчыларны чакырмагансың — егет кешегә 70 төрле һөнәр дә аз!

Дәрәҗәңне күтәргәннәр. Өйгә җыенганда, калуыңны сораганнар. Ләкин авыл һавасы, болыннар, гәрәбәдәй башак диңгезе, кырларда күтәрелгән рәшә, иртән таңнарда кошлар сайравы — болар синең төшеңә кергән, әллә нинди сихри көч бу-

лып, чакырып торган. Өйдән дә язып торалар. Чалгыңа кагылучы юк, дигәннәр. Димәк, көткәннәр.

Армиядән кайткан солдатка 3 ай ял бирәләр. 3 ай түгел, 3 көн дә ял итмисең — авылга механизаторлар кирәк. Җәен — комбайнга, кышын — машинага. Кая кушсалар.

сел агачың тамыр җибәрә. Куәтле, мәһабәт булыр ул: үзең — мәрхәмәтле, игелекле; алма агачыннан еракка төшәрме? Юк, билгеле!

Тик авырып киттең...

Пенсиягә чыккач та, өйдә тыныч кына утыра алмыйсың. Чүплектән тимер-томыр җыеп, бер дигән бәләкәй трактор ясап куйган идең, бар авыл халкы хәйран калды.

Авылның «пожар»касы ремонт зонасын хәтерләтә хәзер: машинасын ремонтларга механик эзләп, ераклардан киләләр.

Хәзер дә, урак вакытында эшче куллар җитмәсә, янына колхоз рәисе үзе килә. Үтенечен кире какмасыңны белеп килә ул.

15 ел буе өеңдә читятим карчыкны тәрбияләдең. Ул да бик яратты үзеңне: күрше-мазарга керсә, сәгатькә генә карап тора иде: менә Иван кайтыр. Карчык каты авыргач, балалары кайттылар. Кайттылар да, китеп тә бардылар. Күмү, искә алу мәҗлесләре — барысы синең җилкәгә төште.

Әйтеп карасыннар, моннан соң синдәйләрне чын кеше түгел дип!

Ләкин бар да ал да гел

Гамь

Сүзне урманчыларның бүгенге шөгыль-мәшәкатьләре хакында башлауга, Баулы урман хуҗалыгы директоры Дусил Шәкүров, мәгълүматлар эзләп, кәгазь актарырга да тотынмады, сан вә фактлар китерергә дә ашыкмады.

— Бәлки, урман-кырларны урап кайтырбыз, шуннан үзегез нәтиҗә ясарсыз, — диде.

Без кызу урак өсте көннәренең берсендә хуҗалыкның игеН кырларын карап йөрдек, кыр ышыклау урман полосаларында булдык, аның киләчәккә корган планнары белән таныштык. Дусилның һәр кылган гамәле, һәр уйфикере иң әүвәл кешеләр гаме турында кайгыртуга юнәлдерелгән булуын абайлавы кыен түгел иде. Мин аңарда алга карап яшәүче һәм эшләүче киләчәк кешесен күрдем.

...Алты гектарлы карабодай басуы. Урыны-урыны белән биеклеге икешәр метрга җиткән урыннары бар. Үзе Татарстан авыл хуҗалыгы фәнни тикшерену институты лабораториясенең «карабодай патшасы»н танылган селекционер Наталья Николаевна Петелинадан алып кайткан, вакытында чәчүне оештырган, чәчү киң рәтле чәчкечләр белән башкарылган. Карабодай — урман арасында дымга бай булган мәйданда. Бөртеге дә эре. Мондый карабодайны беренче күрүем иде.

Борчакның коелмый торган «Напарник», бодайның эре башаклы «Приокская» сортларын иккәннәр быел. Һәм бик яхшы уңыш җыеп алганнар. Уракка хәзерлек барышында күп кенә проблемаларны да хәл итәргә туры килгән. Әйтик, бөртекле ашлык суктыру комбайнын хәстәрләгәннәр, икмәк эшкәртү, аны саклау өчен «Салих» совхозы белән уртак килешүгә ирешкәннәр — урманчылар ашлык складын корып бетерү өчен агач белән булышканнар ,ындыр табагы территориясен коймa белән әйләндереп алуда ярдәм күрсәткәннәр, совхозныкылар исә ашлыкны чистартканнар. Суктырып алган ашлыгынны бер автомашина белән Баулыга ташып өлгертермен димә, вакыты да, ягулыгы да кадерле, кылны кырыкка ярыр чак...

Дусил әфәнденең фикер сөрешеннән шул ачык аңлашылды, җиргә хыянәт кылма, ул моны һичкайчан гафу итмәс, кирәк булса, үчен дә кайтара белер. Шуңа да ул әле бүген үк бу басулардан рекордлы уңышлар алу турында уйламый, аның мөмкинлекләрен өйрәнә. Дөресен әйткәндә, тәҗрибәләр уздыра, сортлар сыный. Кем белә — бәлки, якын елларда район хуҗалыклары җитәкчеләре үзләре үк бирегә тәҗрибә алырга килерләр.

Басуларда башланган әңгәмәне миңа бары бер атнадан соң гына урман хуҗалыгының үзендә дәвам итәргә туры килде. Бу вакыт эчендә урак төгәлләнү алдында иде.

Эшчеләр һәм пенсионерларга салам, 50 шәр сумнан икешәр центнер солы бүлеп бирелгән.

— Ничек кенә булмасын, безнең төп вазифабыз — урманнар утырту, аларны яхшылап карап үстерү, — диде Дусил әфәнде.

Елга, әйтик, 250—300 гектар мәйданда урман кисү каралса, аны утырту да шул ук күләмдә билгеләнә. Бу эш үтәлә, әлбәттә. Утыртканны яхшылап карап үстерәсе дә бар бит. Биредә, әлбәттә, эшче кулларга кытлык (сезонлы эшчеләр хакында сүз бара) үзен нык сизДЕРА. Аннары кешеләр тарафыннан табигать хәзинәсенә — урманга сак караш юк. Без аңардан кайбер очракларда вәхшиләрчә файдаланабыз. Бүген урманга барып керсәң, аркылы-торкылы яткан коры агачларга абынып егылырлык.

Урман хуҗалыгы цехлары да үсә, киңәя. Якын арада тагын берсе сафка басачак. Ул халык куллануы товарлары, аерым алганда, рәшәткәлекләр, балкон тәрәзәләре өчен борыслар әзерләү белән шөгыльләнәчәк. Өч кеше рамлы пычкыда ярып чимал җитештерсә, дүртесе шуларны җыю белән мәшгуль булачак.

Һәр коллективтагы кебек, биредә дә хезмәт ветераннары, үз эшенең осталары аз түгел. Алар предприятиенең нык таянычы булып торалар. Н. Трофимов, М. Фатиев, Н. Феофанов, Н. Кашапов, Ш. Минһаҗев, Р. Кулдашев урман үстерүгә, аны саклауга зур өлеш кертүчеләрдән исәпләнәләр. Урман кисүдә Д. Зиннәтшин, Ф. Верфель, аны ташучы шофер В. Яковлев та әйбәт күрсәткечләргә ирешәләр. Директор баш бухгалтеры, хезмәт ветераны Р. Һидиятуллина турында бик җылы сүзләр әйтте.

Урман хуҗалыгы текә үрләргә дә урман утыртуны башлап җибәргән. Быел биредә 15 гектарда яшь үсентеләр тамыр җәячәк. Бу эшне тәҗрибәле һәм оста механизатор Н. Базаров башлап җибәргән.

Үсенте араларын эшкәртүче тракторчы В. Демидов, урман осталары Р. Сабиров, В. Шәймәрданов, Р. Гаязов гомуми уңышка үз өлешләрен кертүче белгечләрдән саналалар икән. Хуҗалык җитәкчесе тикмәгә генә аларга олы өметләр баглмыйдыр, билгеле.

Кеше мәнфәгатен кайгыртуны үз өстеңә алу — җиңел эш түгел. Шунысы да бар бит әле, биредә эшләүчеләрнең хезмәт хаклары да әллә ни мактанырлык түгел. Шулай булуга да карамастан, коллектив эшче көчләргә мохтаҗлык кичерми. Бәлки әлеге дә баягы әнә шул эшче кеше хакында кайгыртучанлык күрү дә үз ролен уйныйдыр. Былтыр, мәсәлән, һәр эшчегә һәм пенсионерга очсыз бәядән 30 килограмм карабодай ярмасы бүлеп бирелгән, сораганнарга малтуар өчен саламын да кызганмаганнар. Быел айлык нормаларын үтәүче урман кисүчеләргә һәр эш көненә бушлай 250 грамм ит бирү каралган. Ит дигәннән, быел Измаил бистәсендә үз көчләре белән 28 көн эчендә абзар төзеп куйганнар. Терлекләр дә сатып алынган. Монда И. Минһаҗева җиң сызганып эшкә алынган. Урманчыларның умарталар саны да ишәя — ул утыз баштан артып киткән. Монда, билгеле, тәҗрибәле умартачылар — ирле-хатынлы Рәсимә белән Сөләйман Шәмсуллиннарның тырышлыгын да әйтеп үзү урынлы булыр.

Баулы урманчылары да проблемасыз гына яшәмиләр, әлбәттә. Якындагы ике-өч ел эчендә, басуларны Оренбургның эссе һәм коры җилләреннән саклау өчен, киңлеге 100 метр, озынлыгы 18 километр булган кыр ышыклау урман полосасын утыртырга кирәк. Бу, үз чиратында, безнең ул төбәктәге өч хуҗалыкка — «Солнечный», XXII партсъезд исемендәге, «Салих» совхозларына өстәмә икмәк, туган ягыбызга чиста һава бирер. Инде бүген үк, урманчыларга һәм колхоз-совхоз җитәкчеләренә, аларның агрономнарына хуҗалык эчендәге кыр ышыклау урман полосаларын да торгызу, яңарту хәстәрен күрү кирәк. Бу эшнең алдынгы тәҗрибәсе күрше Азнакай районында бар. Ютазы районы да соңгы вакытта моңа йөз белән борылды.

Фатих СӘЛИМГӘРӘЕВ.

Хезмәт шатлыгы

Түнтәр авылы кешеләре эшчәннәр, әйбәтләр, булганнар. Инженер булып эшләүче Әхмәт Шәфыйков белән бригадир Наил Шәфигуллинны гына алыйк. Икесе дә шушы авылныкылар, икесе дә булдыклы җитәкче. Аларны көндез өйләрендә очрата алмассың. Басуда, техника янында гына эзләгез сез аларны.

Кыр эшләрендә берәр тоткарлык килеп чыкса, иң элек: «Бу хакта Наил үзе беләме?» — дип сорыйлар. Әйе, барысын белә, барысына җитешә Наил. Колхозның баш агрономы Мирвәт Галимов та ике сүзенең берсендә аның исемен телгә

Бер кан тамыры шул чакны кысылып калган.

Шул вакыттан бирле язмыш белән бил алышуда син. Беләсең: бирешергә ярамый — гаиләң, балаларың, ихатаң бар. Син авылда торасың, ә авыл халкы, яшәр өчен, көнне төнгә ялгап, һәр минутын эштә үткәрә. Көнне бушка уздыручылар анда кала алмый. Синең дә, авыру булсаң да, тик утырганың юк. Куллларың алтын, бар эшкә маһир: авылда нинди техника бар, хуҗалары көйләтергә сиңа китерә. Кире бормаячагыңны белеп киләләр алар синең янга. «Пожарка»ңа йокы симертер өчен генә бармыйсың — техника һәрвакыт көйләнгән, майланган — ялт итеп тора. Тормас иде, башкалардан да шуны таләп итәсең. Тыңлыйлар сине. Шүрләп түгел, хөрмәт итәләр.

Үзең турында күбрәк сөйләвеңне сорагач, каршы килдең — шапырынырга яратмыйсың. Югыйсә, яшь чакта сабантуйларында батыр калуың турында да, армиядәге хезмәтеңне дә рәхәтләнеп сөйләп биргән булыр идең. Ә бит армиядән күкрәк тутырып хәрби значоклар «яулап» кайттың. Ә ул чакларда аларга дәрәҗә бар иде... «Дембель» альбомыңны —хәрби хезмәттә төшкән фоторәсемнәреңне күргәнем бар. Әйтә алам: мондый купшы альбомны бары тик кулы эшкә ятканнар булдыра ала. Күршем Виталий синең белән бергә хезмәт иткән икән, ул сөйләде: радиооператор да, карышып тормыйсың. Алдынгы егетебез дип, колхоз яңа салынган йорттан фатир да бирә үзеңә. Өч бүлмәлене! Ләкин... авылда яшә дә, бопын, кыр исе үтеп керә алмастай таш диварлар арасында көн ит, имеш, кеше көләр. Кәләшеңне, үзең салып кергән алты почмаклы өйгә алып кайтасың.

— Безнең Иван алтын куллы, — диләр авылдашларың. Нинди генә эшкә алынма, җиренә җиткерәсең. 1978 елның җәе-көзе яңгырлы була — комбайннар басуга керә алмый. Шул чагында аларга өстәмә тәгәрмәч тагасың да куясың. Шакката механизаторлар. Җайланманы сыныйлар, һәм ...башкалар да шундыйны көйләтә башлый.

Алтын куллыларны әлә идарәдә күрмиләр, дип беләсеңме? Сине дә тиздән гаражга башлык итәләр. Башлык та син, механик та, сварщик, токарь да. Тагын күпме станоклар буйсына синең кулга. Урак вакытларында, техниканы буш тотарга ярамаганда берәрсе авырып китсә, аның урынына үзең утырасың.

Ә ихатаңда мал-туар: гаиләңне бит туендырырга кирәк. Син барысына да өлгерәсең.

Өең нигъмәт, җиһаз белән тула, кирпечтән гараж үсеп чыга. Бер-бер артлы ике малай, бер кыз алып кайтасыз: нә... түгел шул. Дәүләтебез базар икътисадына күчү белән, тормыш кыерсытканнарны үз карабыннан тотып чөйде: аптекаларда дару бетте, шифаханәгә кереп ятсаң да, гел икенче караш.

Ләкин әле мәрхәмәтлеләр бетмәгән икән. Бар җирдә пенсионерлар-инвалидлар җәмгыятьләре оешты.

Сезнең авылда да шундый җәмгыять төзелгән. Колхоз кулдан килгәнчә ярдәм итәргә тырыша.

Башкалар белән беррәттән эшләрлек мөмкинлегең булмаса да, сер бирмисең — егылганчы эшлисең. Эшләгән кешегә күбрәк эләгә шул!..

Узган ел, каяндыр агач табып, өч мунчалык бура бурадың. Берүзең бит! Шәһәр кешесенә кушып кара син андый эшне!— Хәзер кыяклау юлын карар...

Ә Маресьевларга килгәндә, аларны ил күтәрде, ил тотты. Шуңа күрә Иванны алар белән бер рәткә куя да алмыйм.

Билгеле, синең орденың да, медалең да юк. Сиңа бердәнбер бүләк — кеше күңелендәге урын. Ә сине авыл халкы хөрмәтеннән аермас. Син аларга кирәк.

Ирек САДЫЙКОВ.
Тукай районы, Мәләкәс авылы.

...гына мактамый ул!

Мирват Галимов — Түнтәргә читтән күченеп килгән кеше. Баянда уйнап, концертлар куеп йөри иде. Тора-бара авылдыбыз кешесенә әйләнде дә куйды. Шушында өйләнде, гаилә корды. Фатир да биргәннәр иде, тик аның читләр салган таш дивар эчендә яшисе килмәде, үзе өй салып керде.

Быелгы уңыш комбайнчыларга шактый кыенлыклар да алып килде. Тезәмнәр калын, бездәге комбайннар моңа көйләнмәгән. «Дон» комбайннары булып аларның да, тыгылып, эштән чыккан чаклары була...

Шулай да иген кырында, индыр табагында эш бер генә минутка да тукталмады. Төшке һәм кичке ашлар да, авылда пешерелеп, кырга китерелде. Шушы ярты гына сәгать ял вакытында да тик көнә тормый Мирват. Комбайнчы Габделхак агаеның хәлен белешергә килә. Ветеран сынатмый. Улары да әтисе юлыннан киттеләр. Габел — комбайнда, икенче улы Рамил — машинада. Хәкимовлардан тагын Ринат белән Харис бергә эшли. Икесе дә — комбайнчы. Икесе дә — алдынгы. Хәер, артта сөйрәлүчеләр юк бу колхозда. Шуңа да быел «Дружба»лылар арышнан уртача — 48,7 центнер, борчактан — 43,5 центнер, арпадан — 56,9 центнер уңыш җыеп алдылар.

Шатлык бит бу! Хезмәт шатлыгы.

Р. ШӘРӘФИЕВ.
Балтач районы.

Сафоат Сөбеханов менә инде утыз елдан артык Оренбург өлкәсенең Сарыкташ районы «Сакмар» колхозында терлекче булып эшли. Пенсиядә булуына карамастан, яраткан эше белән шөгыльләнүен дәвам итә.
Рәсемдә: С. Сөбеханов.
Н. ИСМӘГЫЙЛЕВ фотосурәте.

«Сабада күптән газ ягалар»!

Мәкалә башына чыгарырлык бу сүзләрне миңа «Сабагаз» берләшмәсенең элекке мөдире Исмәгыйль Мөхетдинов әйтте. Хәзергә көнгә районның 11 авылына да, әлегә тулысынча булмаса да, газ кертелгән. Ә Байлар Сабасында олы урамнарга газ инде кертелеп беткән. Боларга газ магистральдән килә. Райондагы 15 котельный да, шулай ук, газ яга. Моның өстенә, автомобильләргә газ салу станциясе эшли.

Исмәгыйль әфәнде районда газ кертү буенча җаваплы итеп билгеләнгән вакытта, аның «байлыгы» нибарысы ике иске йөк машинасы һәм җимерелер дәрәҗәгә җиткән «кәнсәләр»дән торган. Ул чагында «райгаз» да «Центргаз»га караган. Газчылар бу «вассаллык»тан берничнди дә файда күрмәгән. Шунлыктан, коллектив белән килешеп, мөстәкыйль эшкә күчкәннәр.

Оешма, үзенең төп эше белән бергә, техник базасын аякка бастырырга керешә. Яңадан-яңа биналар калкып чыга, газ тутыру пунктлары салына. Хәзерге вакытта хуҗалыкта төрледән-төрле 25 техника бар. Шуларның өчесе— «КамАЗ» автомобиле, икесе — авыл юллары шартларына көйләнгән «ПАЗ» автобусы.

Элек производство-технология бүлеге «үзәк»кә караган булса, аны да үзләренә буйсындыралар.

1990-1991 елларда мөстәкыйль «Сабагаз» берләшмәсе оеша. Бу — керемнең һәр тиенен сакларга һәм газ кертү эшенә ныклап тотынырга мөмкинлек бирә.

Дөрес, торак йортларга газ кертү өчен торбалар 1979 елда ук сузыла башлаган. Ләкин эш бик авырдан барган. 1979-1985 еллар эчендә барысы 231 фатирга газ кертелгән булса, хәзер 2564 фатирда «зәңгәр ягулык» ягалар.

Эшчеләрнең тормыш-көнкүреш мәсьәләләре дә игътибардан читтә калмый. Тиздән теплица эшли башлаячак, печән, катнаш азык белән тәэмин итүне дә оешма үз өстенә алган. Күлгә җибәрелгән балык «малайларын» туйдырып тору, күлне чиста саклауны «газовик»лар үз эшләре дип кабул итә. Ләкин бу, кармак белән килүче малай-шалайларны куып тору, дигән сүз түгел.

Газ кертү — авыл кешесе өчен зур шатлык. Утын мәсьәләсе бик авырлашты. Бәясе дә хәзер бик кыйбат. Ә газ ягу очсыз. Иң зур йортны җылытып тоту нибарысы 1300 сумга төшә. Бу — бер машина утын бәясеннән дә түбән.

Газ кермәгән өйләрне газ баллоннары белән тәэмин итүне дә онытмый берләшмә.

Быел Шәмәрдәндә яңа база төзелеп бетте. Димәк, газ кертү эшләрен тагын да тизләтү мөмкинлекләре ачылачак.

Газ керә —мич чыгарыла. Сабалылар үзләренә караган ВДПО (Бөтенроссия янгыннан саклау оешмасы) эшчәнлегеннән канәгать түгел. Морҗаның төзеклегенә акт алу өчен генә дә тегеләр аргыннан күпме йөрергә мәҗбүр авыл кешесе. Халык ВДПОның Сабада филиалын булдыруны сорый.

Торба сузу эшләрен «Востокгазмонтаж»ның Әлмәт бүлеге идарәсе башкара. Халык алардан да канәгать түгел. Эшнең әкрен баруын күреп, алар бик борчыла.

...Исмәгыйль әфәндене әле шушы көннәрдә генә районның төзелеш, энергетика, коммуникация хуҗалыгы рәисе итеп билгеләгәннәр. Мөдир булып Равил Гасимов кала. Гел икеләнмичә куялар аны бу урынга. Эшне төптән белә. Коллективтагы атмосфера аңа бик таныш. Шуның өстенә кешеләрне үз артыннан ияртү сәләтенә ия.

— Эшне Исмәгыйль әфәнде күтәргән дәрәҗәдән төшермәү, — минем өчен төп бурыч, — ди Равил үзе.

Планнары зурдан. 2—3 ел эчендә райондагы бар авылларга газ кертүне төгәлләргә уйлыйлар. Хәзерге вакытта идарәдәге 136 кешенең күбесе — яшьләр, тәҗрибәлеләрне бармак белән санарлык. Аларның белемен күтәрүне дә үзенең мөһим бурычы итеп саный мөдир. Билгеле инде, ирешелгән уңышлар белән генә чикләнмәскә, алга, бары тик алга йөз тотып эшләргә кирәк.

С. ИРЕКОВ.
Казан.

Бисмиллалы эш таркалмас

Җөмһүриятебездәге татарның күбесе авылда яши бүген. Хәер, башкала-шәһәрләребездә яшәүчеләрнең дә байтагы җаны белән авылда. Авыл элек-электән милләтебез өчен чишмә башы булган. Хәзер дә шулай. Кайтыр авылы булмаган кеше, мөгаен, бәхетсез кешедер. Ләкин шул бәхет чыганагының кадерен беләбезме соң? Юк бит, юк! Әмма авылның кадерен беләсе көннәр алда әле...

Авылга йөз белән борыла башлауның бер чагылышы дип кабул итәм мин «Ауыл»ны. Синең исәнлегеңә дә дога кылыр вакыт җитте, Авыл! Татарстан Җөмһүриятенең авыл эшчәннәре газетасы үзенә «Бисмиллаһ ир-рахман ир-рахим» дигән девиз сайлаган. Дөрес эшләгән. Моңарчы артын-алдын уйламыйча, «бисмилла»сыз күпме эшләр башлап, аларны ярты юлда ташладык. Бисмилла белән башланган эшнең ахыры уңышлы була.

Авыл капкасы. Югары оч. Кибет туры. Түбән оч. Капка төбе. — Авылда туып-үскән кайсыбызга гына таныш түгел икән бу исемнәр!

«Сибелә тояк эзләре...» Ләис Зөлкәрнәй Польшадагы татар авыллары турында яза. Андагы Али, Адәмнәр дә яшел үлән өстеннән ялан тәпи су коенырга чабарга ярата. Алар да бит чын авыл малайлары.

«Каз канаты» — авыл турында хатлар, «Аламачы арбасы» — мавыктыргыч конкурс, «Иске сандык» — файдалы киңәшләр, «Ач күзеңне, дөнья бу!» — кызык хәлләр... — бар да бар «Ауыл» битләрендә.

«Татагроспецмонт а ж» проект - промышленность төзү берләшмәсе гамәлгә куйган газетага (индексы — 54145) ярты елга язылу өчен нибары 66 сум акча түләргә кирәк.

Айрат САДЫЙК.

Җир сызланганга күңел елый

Карабаш бистәсендә яшәүче буларак, үземне борчыган уйларны газета укучылар белән дә уртаклашасым килә. Бездә уңай үзгәрешләргә дә, башка сыймый торган тискәре күренешләргә дә тап буласың. Мәсәлән, Карабаш совхозының дуңгыз һәм сыер фермалары тирәсендә күпме җирне тирес, тимер-томыр, чүп-чар пычраткан. Ә янәшәдә генә Зәй елгасы агып ята. Әлеге җирне чистартканда, маллар йөрер өчен нинди яхшы урын булыр иде! Карабашта үзәк урамнарга тәртип салынды. Ә менә читтәге караңгы урамнарда һаман яңгыр яуса, тездән пычрак ерып йөрергә кирәк. Безнең якның иң биек һәм иң матур Каравыл тавында Бөгелмәдә урнашкан Төньяк-көнбатыш магистраль нефть үткәргечләр идарәсенең «радиорелейкасы» урнашкан иде. Хәзер ул бетерелде һәм аның урынындагы гектарга якын җир чокыр-чакырга, хәрабәләргә һәм чүп-чар өеменә әйләнеп калды.

Карабаш бистәсе тирәсендә дистәләрчә бораулау вышкалары калкып чыкты. Җөмһүриятебезнең байлыгын вәхшиләрчә талау дәвам итә. Чыгарыла торган нефтьнең яртысы Татарстанга калдырылган иде, шуның яртысы тагын федераль салымнар рәвешендә Мәскәү кесәсенә керә. Пенсионерларның, укытучыларның һәм башкаларның айлык хезмәт хакы уртача 1—2 мең булса ,нефтьчеләрнең каравылчысы гына да 6 мең ала. Ә нефть — Татарстанда яшәгән барлык халыкларның да уртак байлыгы бит. Нефтьчеләребезгә берничә мең сум артык акча ыргытып, миллиардлаган сумлык нефтебезгә әле һаман Рәсәй империясе хуҗа була бирә. Ә яраксызга әйләнеп бара торган бу җирләрдә без һәм безнең алмаш яшәячәк бит.

Без инде уяндык, дибез. Ләкин уянгач та урыннан тормыйча ятарга мөмкин бит. Хәзер инде аякка басып, күкрәк сугып, үзебезнең мәнфәгатьләр өчен, үзебез яшәгән җир өчен ,балаларыбызның киләчәге өчен көрәшә башларга вакыт.

Ф. ВӘЛИӘХМӘТОВ,
Бөтентатар Милли Мәҗлес депутаты, «Иттифак» фиркасе әгъзасы.

АВТОРДАН: гонорарны гәзит фондына күчерүегезне үтенәм.

Роберт РӘКЫЙПОВ.

Яуширмә

(Гаяз Исхакый туган авыл)

Исхакыйдай бөек әдипләрне
Халык күңеленнән яшермә:
Син ич аның белән бүген шанлы
Авыл булдың, иске Яуширмә.

Каз үләнен, юл тузанын таптап
Синдә йөгереп үскән Исхакый.
Аның төсен монда һәрбер агач,
Һәрбер урам, һәрбер өй саклый.

Мәдрәсәсендә тырышып белем
алган,
Синнән чыгып киткән Казанга,
Күзләренә яшьләр килгән аның
Китабына сине язганда.

Өермәләр булып бәтерел, җил,
Әй, күк болыт, күкрәп яшенлә.
Яшеннәре белән Исхакыең
Сиңа кайтты бүген, Яуширмә!

Шуңадыр ул авыл шау чәчәктә,
Болыннардан татлы ис аңкый.
Кулларына гүя сирень тотып,
Урамыннан атлый Исхакый.

И туган җир, синдә туганнарның
Үз бурычы сиңа, үз хакы.
Озак еллар «онытып» торган өчен
Кичер безне, кичер Исхакый.

28 сентябрь, Чистай районы,
Яуширмә авылы.

Зәет МӘҖИТОВ.

Давыл булды

Давыл булды бүген.
Бәтерелеп,
Шашып йөрде җендәй өермә.
Аударды ул юан карт наратны
Зиратның дулап түрендә.

Ыңгырашып ауды биек нарат,
Тамыры белән чыкты йолкынып.
Кайсы җанның газиз сөякләре
Актарылып калды, убылып?
Оҗмахынмы тетрәндерде давыл
Дөньялыкта изге кешенең?
Тәмугына кереп сукты мәллә
Заманында иблис ишенең?

Белү кыен, ләкин ни кылырсың
Монда ятса синең кадерлең?
Билгеле бит: үз язмышы була,
Үз тарихы була кабернең.

Каберлеләр бер хәл; күпме җанның
Сөякләре кырда калганнар?
Ничә тапкыр килеп җаннар кыйган
Гадәләтсез, кансыз заманнар?

Без үзебез — болгар-татар халкы
Ничә тапкыр канда коендык?
Күпме шәһәр көлгә әверелде,
Явызлардан ничә суелдык?

Каберләрнең изге ташларыннан
Сарай салды ятлар үзенә.
Авылларны, гүзәл шәһәрләрне
Туздырдылар дөнья йөзенә.

Әле дә тора төсле өстебездә
Иван һәм Сталин өрәге.
Кайда гына ятмый икән безнең
Милләттәшләребез сөяге?

Үлгәннәрнең каберен беләбезме?
Кадерен беләбезме исәннең?
Хакын беләбезме кеше изми
Илдә гадел гомер иткәннең?

Безнең дә бит гамьсез битарафлык,
Явызлык ул, уйлап карасак.
Шуңа түгел микән бу табигать
Алып килгән давыл, гарасат?

Давыл, шиксез, бер дә юкка
булмас,
Бер дә юкка шашмас өермә;
Исән чакта бик күп баш ашаган
Бәндә ята булыр гүрендә.

Юкка булмас, бу яшенле давыл
Үз вакытын белеп купкандыр,
Кара эчле явыз бер бәндәнең
Каберенә Ходай суккандыр.

Әгәр инде ялгыш тигән булса,
Изге кабер чыкса каерылып,
Хәтерендә аны саклаучыга
Ходай үзе бирсен сабырлык!

● *Яңа шигырьләр*

ХАК вә НАХАК

(Ахыры. Башы 1 нче биттә).

лар... Евразия киңлекләрен колонизацияләү (әнә бит, урыс патшалары «халыклар»ны түгел, ә «киңлекләр»не генә «үзләштергәннәр» — К. Ф.) дәверендә мондый кыргыйлыкларның берсе дә булмады. **Рәсәйдә көчләп чукындырмадылар».** (Ассызык минеке — К. Ф.) Гафу итсен автор, әмма бу раслама «зыялы» демократның чеп-чи тарихи наданлыгын гына күрсәтә. Чөнки хәтта асылда урыс дәүләте тарихы гына булган һәм тулысынча бөек мәмләкәтчелек тәгълиматына нигезләнгән «СССР тарихы» дәреслекләрендә дә Рәсәйгә «ихтыяри кушылган» халыкларның көчләп чукындырулары турында сүз тыш колонизаторларының «кыргый халыкны агарту»дагы эшчәнлеге дә, урыс бөек мәмләкәтчеләренең башта шовинистлык, аннары «бөйнәлмиләлчелек» сәясәте дә бер үк нәтиҗәгә китергән, ә кайчакта соңгылары югарырак «уңышлар»га да ирешкәннәр әле. Америка эскимослары белән «Рәсәй Чукоткасы» эскимосларының бүгенге хәлләрен чагыштырып карау үзе генә дә бу мәсьәләгә бик аңлаешлы мисал була ала.

Соңгы вакытта бөтен мөнбәрләрдән урысларның изелү-кимсетелүләрен, фәлән-фәлән җөмһүриятләрдән вә төбәкләрдән кыченеп китәргә дучар булуларын күпертеп тәкрарлау модага кереп китте. Аксючиц та бу «отышлы раслама»ны ... наган урыслар яисә милләтеннән ваз кичеп урыслашкан манкортлар түгелмени? Уйлап карасак, милләтара беренче низаглар нәкъ менә шул җирлектә туды да бит.

Соңгы вакытта урыс зыялылары: «Нигә бүген тарихи үткәннәрне, инде вакыт тузаны астында күмелеп онытылган вакыйгаларны искә төшерергә?» —дип сүз куертырга яраталар. Әнә «политолог» И. Харичев та (әйе, әйе, әле күптән түгел генә «Известия» гәзитендә Татарстанның мөстәкыйльлегенә каршы юнәлтелгән һәм бу хакта уздырылган референдум нәтиҗәләренең законлылыгын инкарь итеп мәкалә бастырган И. Харичев) Явыз Иванның Казанны яулап алуына 440 ел тулу уңае белән үз Ва...

● *Ерактагы якын кардәшләр*

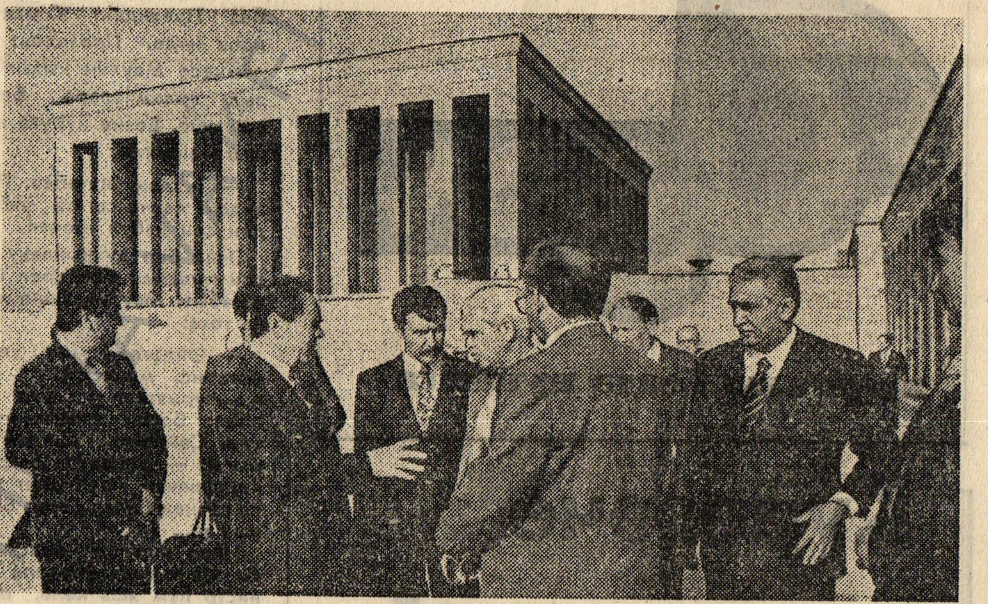

● Фоторепортаж

ТӨРКИЯГӘ — АЕК КҮЗ БЕЛӘН

Татарстан делегациясе Төркия Республикасында рәсми визит белән булып кайтканнан соң, бу ил якынаеп киткән кебек. Күзләр ачылды. Совет пропагандасы тарафыннан: артта калган, прогресска каршы, мәдәниятсез ил, дип сурәтләнгән дәүләт, баксаң, чәчәк атып утыра икән. Динне дә хөрмәтлиләр, цивилизация җимешләрен дә татыйлар. Менә дигән итеп эшлиләр һәм шуңа тәңгәл килерлек яшиләр. Чөнки алар — бердәм.

Әнкара аэропортына килеп төшүгә, олы кунакларны махсус залда каршы алалар. Үзләре генә түгел, республикага нигез салучы Ататөрек «белән» (беренче сурәт). Бу олы шәхеснең идеяләре. Ислам тәгълиматы белән бергә, җәмгыятьне туплауда хәлиткеч роль уйный. Билгеле инде, фидакарьне ил олылый. Ататөрек мавзолее—һәркем өчен изге урын. Татарстан делегациясе вәкилләре дә булды анда (икенче сурәт).

Истанбул шәһәрендә һәр урам, һәр йорт, һәр таш тарихи дисәк тә арттыру булмастыр. Алар гасырлар дәвамында хезмәт кешесе кулы белән тудырылган. Өченче рәсемдә шул урамнарның берсен күрәсез. Арткы планда— Кираган Палас кунакханәсе.

Әйткәнебезчә, эшләгәннең ашы була. Шул ук кунакханәнең ресторанында ук җаның ни тели — шул бар. Аны милли киемле итагатьле кызлар тәкъдим итә. Төрек хатын-кызы әле официантка кебек ачык йөзле, җитез куллы ул (дүртенче сурәт).

М. КОЗЛОВСКИЙ
фотосурәтләре.

Татарстанның башкаласында төрле милләттәге халыкларның — татарлар белән урысларның, чуваш белән мариларның, украин белән яһүдләрнең һәм башка ...

Русия күләмендә хәрби әсирләргә ярдәм итешүдә татар язучысы һәм җәмәгать эшлеклесе Гаяз Исхакый зур активлык күрсәтә. Хәтта ул һәм аның мөхәррирлегендәге «Ил» газетасы бу хәрәкәт- ...

төрки халыкларын берләштерү мәсьәләләре кызыксындыра. Шуңа күрә аның «Йолдыз» газетасында «Казан әрбаб каләмдәшләренә һәм яшьләренә бер сөаль» исемендә мәкалә бастырып чыгаруы ...

люциясе йогынтысында Төркиядә дә революция булыр дип уйлый. Гали Хәйдәр исә, Марксның икътисад теориясен кыскача гына шәрехләп һәм ...

● *Тамашачы фикере*

...уңаена гына булса да ... әйтелә иде бит. Ә Аксю-

...читләтеп үтә алмаган. «Шулай итеп, — ди ул,

Каракның бүреге яна

чиц: «Рәсәйдә көчләп чукындырмадылар», — ди. (Хәер, хәзерге «демократлар» үз Ватаннары тарихына да пычрак салып таптыйлар бит, димәк, тарихка мөрәҗәгать итү алар өчен мәгърифәтсезлек диеп саналадыр, мөгаен). Башка халыклар турында әйтеп тормыйча, Явыз Иван тарафыннан Казан яулап алынгач, татар халкын, кырып-суеп бетергәннән соң калганнарын, аеруча ерткычлык белән көчләп чукындыруларны, мәчет-мәдрәсәләрне җимерү-яндыруларны, татар халкының ничәмә-ничә гасырлар буе тупланган рухи хәзинәсе ядкарьләрен эзлекле төстә юк итүләрне, Аксак Каратун (Лука Канашевич) вә Ильминскийларның «христианлаштыру сәясәтләре»н генә искә төшерик. Инде булмаса, урыс галиме М. Худяковның «Очерки истории Казанского ханства» дигән китабына күз салыйк. Ахыр чиктә, бүгенге берничә йөз мең керәшеннәрне кая куябыз? «Ихтыяри» христиан динен күчкәннәрмени аларның ерак бабалары?

ӘЛБӘТТӘ, Көнбатыш колонизаторлары тарихта яулап алган илләрдәге җирле халыкларга карата искиткеч мәрхәмәтсезлекләре белән мәгълүмнәр, аларны акларга җыенмыйм. Әмма урыс колонизаторларын да, Аксючиц кебек, фәрештәләргә тиңли алмыйм. Дөрес, урыс колонизаторлары, Аксючиц әйтмешли, яулаган халыкларының «скальпларын алу сәясәте» үткәрмәгәннәр. Аның каравы, һәркемнең скальп астындагы миенә үтеп керү вә аның милли үзаңын суырып алу өчен нинди генә ерткычлыклар эшләмәгәннәр дә, нинди генә «бөек нәлмиләлчелек мәсләге» ысулларын кулланмаганнар. Ахыр чиктә, Көнба-

— дистәләгән миллион урыс кешеләре бер мизгелдә үзләренең гасырлардан килгән ватаннарыннан мәхрүм булдылар». Әйе, бу — чынлап та зур фаҗига — урыслар өчен дә, туып-үскән җирләрен ташлап китәргә дучар ителгән әзәрбайҗан, әрмән, татар, мөсхит төрекләре һ. б.лар өчен дә. Ләкин Аксючиц раславында бу фаҗиганең бар гаебе урыс булмаган халыклар өстенә генә ташлана, янәсе, алар урысларны кысрыклыйлар, җәберлиләр, куалар. Әмма хакыйкать күзлегеннән карасаң, гаепнең «атта да, тәртәдә дә» булуын күрү бер дә читен түгел бит югыйсә. Соң, беренчедән, кайчандыр (әйтик, татарларны моннан дүрт гасыр ярым чамасы элек, Урта Азия-Кавказ халыкларын гасыр-гасыр ярым, Балтыйк буе дәүләтләрен моннан ярты гасыр гына элек) урыс колонизаторлары дистәләгән халыкларның дәүләтләрен җимергәннәр, уткылыч вә тәре белән үз тәртипләренә, үз телләренә, үз диннәренә дүндергәннәр, аларны ватаннарыннан сөреп йә эш хайванына әверелдереп, урыс кешесе аяк баскан һәр төбәкне «Рәсәй җире» иткәннәр (бүгенге «демократлар» да, «бүленмәс вә бердәм Рәсәй» ди-ди, алардан әлләни ерак китмәгәнлекләрен раслап торалар), бер дә «шәхес хокуклары таптала бит» дип тормаганнар. Икенчедән, менә бүген, «халыклар дуслыгы» тәмам ныгып җиткәннән соң, Балтыйк буе дәүләтләрендә, Молдовада халыкларның законлы төстә мөстәкыйльлеккә омтылышына каршы беренче булып кемнәр күтәрелде соң? Җирле халыкның телен, мәдәниятен өйрәнергә теләмәгән, аларның гореф-гадәтләре белән исәпләшүне «бөек халык» өчен түбәнсетелү дип са-

танын, үз башкаласын баскынчылардан каһарманнарча саклап шәһит киткән фидакарь бабаларыбыз истәлегенә үткәреләчәк Хәтер көне уңае белән шул ук гәзитнең 14 октябрь санында басылган яңа мәкаләсендә шундый фикер белдерә: янәсе, тарихта казынуларның ниемә хаҗәте бар, «үткән — беткән», никадәр генә тырышсак та, тарихны, үткәнебезне үзебез теләгәнчә матурайтып яңарту мөмкин түгел.. **Анысы шулай, берничек тә мөмкин түгел.** Әмма үткән юлларыбызны яңадан күздән кичерү, тарихтан сабак алу алга барыр юлыбызны ачыклауда, үткәндәге байтак хаталарыбызны яңадан да кабатламауда иң мөһим вә иң өметле гамәлдер. Әлбәттә, үткән юлларыбызны барлау ул чактагы гөнаһлары өчен кемнәрдәндер үч алу өчен түгел, ә бәлки тарихи гаделлекне торгызу, һәр халыкның узганын ялган тәгъбирләрдән, ясалма чытырманлыклардан, тау-тау өелгән ялагайбәтләрдән арындыру өчен кирәк. Бары тик шул чакта гына халык күңеленең иң тирән җирендә сакланып килгән кимсетелү - җәберләнүләргә каршы дошманлык хисләре ул чор колонизаторларының бүгенге варисларына нәфрәтле кайтаваз булып яңгыраудан туктаячак.

Юк шул, Харичевлар—Аксючицлар: «Явыз Иваннарны искә төшерүләрне, аңа бәйле Хәтер көннәре үткәрүләрне ташлагыз», — дип оран салалар да, үзләре моннан 500-600 еллар элек булган «Куликово сугышлары»н мактауларын да, «Казан ханлыгы — юлбасарлар оясы иде», «татарлар-нәҗесләр», «татарлар—көчекләр» кебек «мактау сүзләре» белән тулы «тарихи романнар» язуларын - бастыруларын да туктатырга һич кенә дә җыенмыйлар әлегә. Хакыйкать алай була алмый, тарихи гаделлекне бу рәвештә торгызып булмый бит, әфәнделәр. Шуңа күрә мин сезгә үзегез үк хөрмәт иткән күренекле урыс философы Н. Бердяевның түбәндәге сүзләрен исегезгә төшерергә тәкъдим итәр идем: «Нравственно ошибочно и недостойно обосновывать великую миссию России на принижении других народов».

Касыйм ФӘСАХОВ,
тарих фәннәре кандидаты.

Казанда төрек әсирләре

...кавемнәренең ... тотышып дустанә яшәүләре мәгълүм инде. Ләкин шәһәребезнең интернациональлек даирәсе алар белән генә чикләнми. Мәркәзебез тарихында вакытлыча яшәгән милләтләр дә булды. Алар арасында, әйтик, поляклар, латышлар, мадьярлар, серблар, чехлар һәм төрекләр дә бар иде.

Укучыларыбызны: «Төрекләр Казанга каян килеп чыкканнар соң әле?» — дигән сорау кызыксындыруы мөмкин. Без бу сорауга җавап бирү өчен Беренче бөтендөнья сугышына әйләнеп кайтырга тиеш булабыз. Ул чакта Төркия кайзер Германиясе ягыннан торып Кавказда Русиягә каршы сугышлар алып барды. Һәм менә патша хөкүмәте, Казанның мөселман халыклары үзәге һәм мәдәният учагы икәнен истә тотып, әсирлеккә төшерелгән бик күп төрек солдатлары белән офицерларын безнең калабызга урнаштырырга була. Төрек әсирләре шулай ук Ярославльгә, Кострома, Самара, Саратов һәм Әстерханга да озатыла.

Русиянең Төркиягә каршы сугышуына карамастан, мөселман халыклары, шул исәптән татарлар да, үзләренең дин кардәшләренә бик җылы мөгамәлә күрсәтәләр. Хәер, урыслар ягыннан да Австрия-Венгрия һәм Болгария армияләрендәге славяннарга, ягъни үз диндәшләренә карата шундый ук якынлык күрсәтелә бит.

Патша хәкүмәте төрек әсирләренең яшәү урыннары итеп Казанны сайласа да, аларны мөселман халыкларыннан ерагайтырга тырыша, бигрәк тә сәяси элемтәләрен тыя. Тик моңа карап кына татарлар үзләренең дин кардәшләренә матди ярдәм күрсәтүләрен туктатмыйлар. Мәсәлән, Уфа генералының рәфыйкасе Маһипәрвәз бикә, иренең дәрәҗәле хәрби түрә булуыннан файдаланып, гаскәри хакимияттән төрекләргә ярдәм итәр өчен рөхсәт ала. Кыска гына вакыт эчендә ул 350 сум иганә акчасы җыеп ала, шул исәптән урыслар да 30 сум акча кертәләр. Әсирләргә ярдәмләшү менә шулай башланып китә.

Февраль революциясеннән соң мөселман халык һәм мөселман социалистик комитетлары, шулай ук хәрби шура каршында әсирләргә ярдәм итү максатыннан, махсус иганә җәмгыятьләре төзелә.

...«Ил» газетасы ... нең башында тора. Нәкъ менә «Ил» газетасының редакциясе Русия шәһәрләрендәге төрекләр турында мәгълүматлар туплап, алар өчен хәйрия җәмгыятьләре төзүләрне башлап җибәрә дә инде.

Беренче бөтендөнья сугышы башлану белән эчке гаскәри округлар мәйданнарында хәрби әсирләрнең лагерьлары барлыкка килә. Казан каласы бу чорда хәрби округларның да иң зурысы, әйтергә кирәк, үзәге була. Шәһәрдә — Бишбалта бистәсе белән Пеләтән мәхәлләсендә зур-зур ике лагерь оештырыла. Пеләтән лагерена 1915 елдан башлап, төрек әсирләре белән берлектә, көрдләрне, черкәс, адыгей, абхазлыларны, ягъни Кавказ кавемнәрен, һәм хәтта гарәпләрне дә урнаштыралар. 1917 елның февралендә Казан сәүдәгәрләре төрек хәрби әсирләре файдасына 700 сумнан артык иганә акчасы кертәләр. Бу хакта Бөтенрусия мөселман Хәрби шурасы органы булган «Безнең тавыш» газетасы хәбәр итә.

Төрек хәрби әсирләре, аеруча офицерлары арасында Гали Хәйдәр, Осман Хәттат, Хөсәен Хөсни һәм башка мәгърифәтле кешеләр дә була. Җөмләдән, Гали Хәйдәр еш кына «Кояш» һәм «Йолдыз» исемле Казан газеталарында яза, үзенең мәкаләләрен аларда «Төрек» псевдонимы белән бастырып килә. Ихтимал, «Кояш» газетасының үтенече беләндер ,аны лагерь мәхбүслегеннән азат иткәннәр. Ул Казанның Тукай урамындагы квартирасында яшәде. Осман Хәттат белән Хөсәен Хөсни исә төрек социалистларының Мәскәүдәге газеталары «Ени Дунайа»га («Яңа дөнья») хәбәрләр җибәреп торалар. Әлеге зыялылар татар укучылары өчен нәрсәләр яза соң? Гали Хәйдәрне аеруча

да юкка гына түгел.

Казан тарихчысы Газиз Гобәйдуллинның «Милләтчелекнең бәгъзе әсаслары» дигән хезмәтенә таянып, ул шималь (төньяк) һәм көньяк төрекләренең ни өчен бер-берсеннән читләшкәнлекләрен ачыкларга омтыла. Аныңча, Русия мөселманнарының, атап әйткәндә, Идел буе татарларының, милли рухы уянып җитмәгән әле, бу рухиятне тергезергә игътибар юк, шуның өчен дә шималь һәм көньяк төрекләре арасында бәйләнешләрне ныгытуга омтылыш та күренми. Гали Хәйдәр фикеренчә, төрек-татарларның күп гасырлардан килгән уртак мәдәниятләре бар, алар сугышчан халыклар, хөкемдарлык шартларында кара көчләргә каршы тору сәләтенә ияләр. Шуның өчен дә Гали Хәйдәр татар әдипләре белән яшьләре каршына: нигә әле Русия төрекләре белән аларның көньяктагы ыругдашларына берләшмәскә кирәк иде икән?— дигән сорауны китереп куя. Минемчә, бу мәсьәлә бүгенге көндә дә бик актуаль яңгырый. Югыйсә, без Татарстанның бәйсезлеген әүвәлге СССРдагы төрки дәүләтләр яклап чыгарлар, дип өметләнеп тә торабыз.

1918 елның җәендә Гали Хәйдәрнең «Кояш» газетасы битләрендә, «Яңа дөнья»ның яңа мөхәррире вә Төркиядә социализм мөмкин микән?» дигән зур мәкаләсе басыла. Анда ул Мәскәүдәге төрек социалистларының «Яңа дөнья» газетасы мөхәррире Мостафа Сөбхинең, әйтергә кирәк, ул чордагы һәммә большевиклар кебек үк дөнья революциясенә йөз тоткан мөхәрриренең мәкаләләренә каршы чыга. Мостафа Сөбхи Октябрь рево-

...кызыклы гына ... китереп, ягъни үзенең туган илендә пролетариатның юклыгын, халыкның сыйныфларга бүленмәвен әйтеп, анда революция булу ихтималын катгый рәвештә кире кага.

Гали Хәйдәр татар газеталарында хезмәттәшлек иткәндә, хәтта Казан ханлыгы чорын яктырткан «Шаһгали хан» исемле бер пьеса да яза. Пьеса академия театрында сәхнәгә куела һәм драматург Фәтхи Бурнаш тарафыннан яхшы бәяләнә. Фәтхи Бурнаш пьесаның сәхнәгә куелуы уңаеннан язган рецензиясендә, Зәки Вәлидинең тарихи эзләнүләренә нигезләнеп, әүвәлге төрек офицеры нинди кызыклы һәм мавыктыргыч пьеса тудыра алган дип, авторга карата үзенең соклануын белдерә.

Казан ак чехлардан азат ителгәннән соң, элеккеге сәүдәгәр Сабитовның Тукай урамындагы йортында төрек социалистлары бүлеге төзелә. Бүлекне оештырып җибәрү җыелышында Идел буе мөселманнарының революцион фиркаларен оештыру буенча гадәттән тыш комиссия әгъзасы Мостафа Сөбхи дә катнаша. Шунда бүлек комитетына Осман Хәттат, Риза Бәкир, Ильяс Мәрих, Ихсан Садула һәм Шәүкәт Гали сайлана. Җыелыш Кызыл Армиянең Казанда оешкан төрек ротасы комиссары итеп бертавыштан Мостафа Сөбхине сайлый.

Язмыш тарафыннан Казанга китереп ташланган Төркия гражданнары әнә шулай Татарстанның иҗтимагый-сәяси тормышында игътибарны җәлеп итәрлек эзләр калдыралар. Кем белә бит, кайчандыр төрек хәрби әсирләре файдасына иганә җыюлар бәлки Төркиянең байтак кына уллары тормышларын саклап калуга да ярдәм иткән булганнардыр?

Нияз СУБАЕВ,
тарих фәннәре докторы.

Бәйрәмнәр югалмасын

Мин үзебезнең татар халык җырларына, аның моңнарына бала чактан гашыйк. Концертларны калдырмаска тырышам. Җыр сәнгатебезнең киләчәге бәхетле булырга охшаган, сәхнәгә талантлы яшьләр килеп тора. Күптән түгел «Бәйрәм» ансамбле концертын карагач, тагын бер кат сөендем. Ансамбльнең беркемне дә кабатламый торган үз йөзе бар. Килгән кеше бу концерттан чын ләззәт алып китте.

Мин сәнгать белгече түгел, гади тыңлаучы гына. Шулай да, бер-ике фикерем белән уртаклашасым килә. Ансамбльнең уңышы, минемчә, шунда, ул башка концертлардан аермалы буларак, бер төрлелектән, стандартлыктан котыла алган. Коры җыр, үзенчәлекле булмаган нәфис сүз күпләрне туйдырып бетергән иде инде. Ә «Бәйрәм» һәр җырны «спектакль» иткән. Бу бик отышлы. Хәния Фәрхи ансамбльнең «йөзек кашы». Тавышы матур, моңлы, җитмәсә, үзе шагыйрә һәм композитор да икән әле. Талант!

Кечкенә кызын да үзенә алмаш итеп тәрбияли. Аларның бергәләп җырлавы күпләргә ошагандыр. Әйтергә кирәк, Газинур Фарукшин булмаса, ансамбль бу кадәр уңышлы чыгыш ясый алмас иде. Аларның Хәния Фәрхи белән җыр-дуэтлары бик уңышлы. Кыскасы, Г. Фарукшин соңгы елларда иҗади яктан бик үскән, үз йөзе бар.

Гомумән, концерттан алган хисләр бик җылы. Шушы авыр заманнарда да кешеләргә бәйрәм ясый алган ансамбльгә зур рәхмәтебезне җиткерәбез. Иҗатларында уңышлар телибез.

Б. САФИН.
Казан.

«Идел» журналы бездә кунакта

Күрәзәче гомер юрый

Гомерләр җырдагыча: «Заманалар авыр, еллар ябык...» Көн саен бәяләр күтәрелә, телевизор кич җитүгә «кайнар нокталар»ның артуын хәбәр итә... Дөнья — гасаби.

Кешеләр кибеттән-кибеткә ризык эзләп чабалар. Җан азыгы турында уйларга форсат тияме соң әле монда? Җан — соңыннан.

Ләкин безнең халык өчен кайчан әле замананарның җиңел булганы бар? Шулай да ул борынборыннан үз сүзен, үз догаларын, өмет-теләкләрен ак кәгазьдә киләчәккә илтергә теләгән: китап күчерүчеләр төннәр буе шәм яктысында күз нурларын түккәннәр, халкыбызның асыл уллары узган гасырның башында ук инде газета-журнал чыгару өчен патша түрәләренең бусагасын таптаган.

Менә хәзер, яңа гасырның ахырында, үзгәреш җилләре белән бергә, язгы гөлләр кебек, яңа газета-журналлар шытып чыкты. Аларның кайсысы умырзаяга, кайсысы гөләпкә, кайсысы кашгарыйга охшар.

Ә «Идел» исә беркайчан да искерми торган гел яңа журнал!

Әлбәттә, бүген һәркем үз матбагасын мактый, үзен генә «иң-иң» дип күкләргә күтәрә. Шуңа күрә без мактанмыйбыз, максатыбызны гына мөхтәрәм укучыга җиткерәбез.

Безнең максат — хөр татар мәмләкәте!

Без халкыбызның узганы, бүгенгесе, киләчәге турында язабыз;

Иман яңартабыз;

Яшьләребез әдәпле-инсафлы булып үссеннәр дип җан атабыз.

Ел саен «Идел» үзенең кушымтасын — махсус чыгарылышын укучыларга бүләк итә. Быел ул «Ислам йолалары» дип атала. Анда бәби туеннан алып, дөнья белән хушлашуга кадәр һәр мөселман үтәргә тиешле йолалар язылган.

«Идел» — яшьләр журналы. Әмма аны һәр яшьтә дә укып була, гыйбрәт алып була.

Киләсе елда журнал өр-яңа шигырьләрне, хикәяләрне, повестьларны, юлъязмаларны, истәлекләрне, төрле маҗаралы хәлләр хакындагы язмаларны сезнең хөкемгә тапшырачак.

Киләчәктә газета-журналларның кайберләре ябылырга да мөмкин. Ә «Идел» нишләр?

Безнең сәхифәләрдә — күрәзәчеләр, йолдыз караучылар, төш юраучылар, багучылар. Алар «Идел»гә озын гомер юрый!

Аннары халык җырының мондый юллары да бар бит әле: «Дус-иш кирәк дөнья көтәргә».

Озын гомер дигәндә күрәзәчеләр сезне истә тота, кадерле дуслар!

***

«Идел» журналы Үзәк каталогка теркәлгән. Димәк, аңа элек СССР составында булган дәүләтләрнең һәркайсында язылып була. 1993 елның беренче яртысы елына язылу бәясе (тарату хакын да кертеп) Татарстанда — 186 сум,башка төбәкләрдә беркадәр артыграк. ИНДЕКСЛАР: «Идел» (татарча журнал) — 73951, «Идел» (урысчасы) — 73952.

Дудай батыр

(ӨЗЕК)

Зәки ЗӘЙНУЛЛИН

9 августта, иртәнге унда без Президент Сараенда идек инде. Президент ярдәмчесе Мәүлин кызып-кызып ярдәмчеләре белән сөйләшә. Безне күргәч каршыга ашыкты.

— Тиздән китәбез. Президент сезне сәгать унберләрдән соң кабул итачәк.

Эчке бер дулкынлану белән ризалык белдереп баш кагабыз. Мәүлин эшне кыска тота:

— Әйдәгез, мин сезне мәгариф министры һәм җөмһүриятнең иң зур дин әһеле белән таныштырыйм әле. Сөйләшә, таныша торыгыз — очрашуга алар да катнашачак. Президент янына сезнең белән бергә барачаклар.

Илле яшьләр чамасындагы юантыграк гәүдәле министр һәм яшь кенә, озын буйлы, төскә бик чибәр дин әһеле белән танышабыз. Министр әфәнде соры төстәге кәчтүм кигән, хәзрәт исә чалма-чапаннан. Кулында тәсбих. Без аяк өсте генә мәктәп, тел, дин турында сөйләшеп китәбез. Чечен телендә укыта торган мәктәпләр шактый, ә менә мәчет-мәдрәсә дигәндә әлегә мактана алмыйлар икән. Казанда инде бик мәчет зиннәтле дигәч, исләре китте. Татарстанда дин эшләре чынлап та мондагыдан әйбәтрәк икән шул. Хәзергә бик шәптән ук булмаса да. Бер ай узгач Казанга Дудаевның дин эшләре буенча ярдәмчесе Али Хаҗи килде. Али Хаҗи Казан мәчетләрен йөреп чыкты, аларда намаз укыды. Соңыннан, гөрләп эшләп торган мондый матур мәчетләр бездә әле юк диярлек, диде.

Вакыт унбер тулар-тулмаста кулларына автоматлар тоткан, билләренә пистолетлар аскан дүрт егет безнең янга килделәр. Ике «Волга»га утырып юлга чыктык. Юл шәһәр аркылы көнбатышка сузыла. Егерме минутлап машинада узгач шәһәр читендәге ямь-яшел бер урамга барып керәбез. Безне саклап килгән егетләрнең берсе бер такта капканы шакый. Капка шунда ук ачылып китә һәм аннан 10—11 яшьләр чамасындагы кечкенә бер малай килеп чыга. Малайга йодрык кадәр генә овчарка — көчек ияргән. Эчтән генә, болар ахрысы Президент Дудаевның йорт сакчылары дип, инде, белеп куям. Малайның йөзе бик җитди, һәм ул егетләребезне барысы белән дә кул биреп күрешеп чыга. Егетләр ул балага эчке зур җылылык белән карыйлар. Мин шул чакта аңлап алам: Дудаев малае! Малай безгә карап баш кына ия дә егетләргә елмая. Без аның өчен чит кешеләр.

йорт. Ишек алдында су краннары, кечкенә аш йорты, помидорлар кызарып утыра... Йортның эче кысан, һич тә Президент резиденциясенә охшамаган.

Безне биек койма янындагы беседка кебек бер урынга алып керәләр дә зур гына түгәрәк ак өстәл янына утырталар. Кабаланмый гына сөйләшү, чәй эчү башлана. Президент ярдәмчесе Мәүлин барлык эшләрне дә зур осталык белән алып бара. Кырык яшьләр чамасындагы чибәр генә бер хатын безне чәй белән сыйлый.

Сүз күбрәк Татарстан турында бара. Чөнки мондагы чәчәннәр безнең турыда урысларның радио-телевизорлары, гәзит-журналлары сөйләгәннән генә беләләр икән. Нәкъ бездәгечә — без дә чәчәннәр турында урыслар алдаганнан гына беләбез бит.

Хәзрәт Чәчәнгә Карагандадан күченеп кайткан. Уфада, Казанда булган. Таҗетдин мөфтине яхшы белә. Хаҗга барган: шушы елны гына Дудаев йөз сиксән кешене дәүләт исәбеннән самолет белән Мәккәгә хаҗга җибәргән.

Чәй эчелеп бетәргә якынлашып, сөйләшү бер җай белән салмак кына барганда, Дудай малае көчеген ияртеп безнең янга килде дә нәрсәдер көтә башлады. Шул чак кара кәчтүм-чалбар, зур кырлы кара эшләпә кигән, күзләрен кара пыялалы күзлек белән каплаган бер кеше килеп керде. Күргән рәсемнәреннән чамалап, танып алдым — бу кеше Чәчән Республикасы Президенты, генерал Дудаев Җаһар иде. Әмиргә, миңа ялт кына карап алды да, уң кулын йөрәк турысына куеп сәлам бирде:

— Әссәламегаләйкүм, якташлар!

Без Әмир белән (Мәхмүдов — «Суверенитет» комитеты рәисе — ред.) сикерешеп торып аның белән ике куллап күрешәбез. Күрешкәннән соң ул безне берәмберәм кочаклый, яңакны яңакка куеп чәчәнчә дә сәламли. Шуннан соң Президент кабаланмый гына эшләпәсен, күзлеген салып, янында шуны көтеп торган улына тоттыра. Кулы белән ишарәләп, утырырга тәкъдим итә.

аерылышканга кадәр, сөйләшү урысча бара. Президент казакъ теленә охшатып азрак татарча да сукалый икән. Без утырышып бетү белән теге чибәр хатын килеп Президент колагына нәрсәдер пышылдады. Җаһар ризалыгын белдереп баш какты да торып хатынның иңнәреннән алды:

— Таныш булыгыз, хатыным Аня!

Ханым, матур итеп елмаеп, танышу өчен безгә кулларын сузды. Менә сиңа кирәк булса! Безне бит чәй белән Президентбикә үзе сыйлаган икән! Елмаешып канәгатьлегебезне белдерәбез. Кечкенә малай исә, бу тирәдә тәртип бармы, дигәндәй, елмаюсыз гына безне күзәтә. Аның аяк астында карарак төстәге, кечкенә көчек бөтерелә. Уен-муен түгел, Президентны саклыйлар!

Дудаевка ияреп тагын чәй эчәбез. Эчемнән генә көлеп куям: чәй дигәндә без, татарлар, сынатмыйбыз инде анысы!

Президентка сиздермәскә тырышып, аны күзәтәм, төсчыраен хәтергә сеңдереп калдырырга тырышам. Тик сиздермәскә тырышуым бушка бугай. Чөнки ике тапкыр корыч ялтырап киткәнне хәтерләткән күз карашы белән очрашам. Шуннан соң инде яшеренмичә, тутырып карыйм. Дудаевның ирен кырыенда әз генә елмаю чагылып китә. Сөйләшкән җайга ул да миңа сөзеп карап куя.

Озынча йөз, туры борын, киң ак маңгай. Борын астында, уртасы бармак киңлеге итеп кырылган кап-кара ыспай мыек. Мыек бик кадерләп карала ахрысы хуҗасы тарафыннан. Кара кәчтүмендә сизелер-сизелмәс кенә кызылча-көрән сызык тартылган. Буйлы ак күлмәк, кызыл сызыклы кара галстук. Кап-кара чәч. Тик чигәсе тирәсендә ак төкләр дә бар инде. Чәчен аркылы тарап, барлыкка килә башлаган такырын яшерергә тырышкан. Куллары һәрвакыт хәрәкәттә булып, хуҗаның ярсу холкын чагылдыралар.

Дудаев Татарстан хәлләреннән хәбәрдар. Элекке Союз буйлап сибелеп яшәгән чәчәннәр аркылы мәгълуматны күп аладыр дип төпченеп, тәфсилләп сорашты, Милли Мәҗлеснең асылына тиз төшенде. Безне хуплый.

Чәйне Җаһар кабаланмый гына эчә. Шикәр юк. Вазада кәгазьле озынча кәнфитләр. Киләсе көннәр дә күрсәтте — ашау-эчүгә бик исе китми торган кеше икән. Сораша да белә, тыңлый да белә. Ишеткәнгә мөнәсәбәтен сиздерми. Ни уйлаганын күзләреннән дә чамалап булмый. Сөйләгән чакта куллары, тиз-тиз хәрәкәтләнеп, хуҗасын яхшырак аңларга ярдәм итәләр.

Президент минем турыда Эстониядә Еракка Очу авиация дивизиясе белән командалык иткән чагыннан ук белә икән.

— Сезнең турыда мин Балтыйк буе хәрби округ командующие генерал Кузьминнан ишеттем. Сезгә алар «мятежный полковник» дип исем тактылар. Латышларны яклаган өчен.

Әмир белән тиз генә карашып алабыз да килүнең төп максатына күчәбез. Мин, дулкынлануымны яшерергә тырышып, тамак кырып куям да, үрелеп Әмир кулыннан Татар халкының Милли Мәҗлесе кабул иткән карарны алам.

— Президент әфәнде! Без Сезгә, Чәчән халкына Татар халкының Милли Мәҗлесе кабул иткән карарны алып килдек. Татар халкының Милли Мәҗлесе Чәчән Республикасын Бәйсез, Ирекле Ил дип таный. Сезгә тыныч тормыш, зур уңышлар һәм, иң мөһиме, берниндн дә чит илгә буйсынмыйча яшәвегезне телибез...

Президент мин биргән таныклыкны ике куллап саклык белән ала да укырга тотына. Без барыбыз да аяк өсте. Кечкенә малай да, бу мизгелнең бик мөһим икәнен аңлап, көчеген кулларына күтәргән килеш, әтисе янында басып тора.

Укып чыккач, Президент таныклыкны сакланып кына өстәлгә куя.

— Кадерле татар дуслар! Бүген без, чәчәннәрнең, зур шатлык көне. Татар халкының Милли Мәҗлесе, элекке Союз җирендә беренче булып, безне, Чәчән Республикасын Бәйсез, Мөстәкыйль ил дип таныды. Үтәр көннәр, айлар, еллар — барлык илләр безне танырлар. Чөнки дөреслек безнең якта. Без үзебезнең Ирегебез, Җиребез, Суыбыз, Һавабыз, Халкыбыз өчен көрәшәбез. Бик күп еллар үткәч, безнең Чәчән халкы әйтер: «Казан татарлары безне иң беренче булып таныдылар!» — дияр. Бик зур эш эшләдегез безнең өчен. Рәхмәт сезгә Чәчән халкыннан...

Дудаев безне кочагына алып кыса. Сөбханалла — куллары көчле, гайрәте күп бу кешенең. Ходай тәгалә ярдәменнән ташламасын!

Без дә камсамул идек...

Ризван ХӘМИД

(ӨЗЕК)

...Безне район үзәге Ярмәкәйгә (Башкортостан) комсомолга алырга чакыралар. Ә ул ара — 25 чакрым! Әмма ара ераклыгына һәм суыкка исебез дә китми: ниһаять, безне данлы юл үткән Ленин комсомолы сафына алачаклар! Тик бер нәрсә ике аякны бер кунычка тыга: район үзәге булып, район үзәгенә ямаулы «кәҗүл тун» киеп барып, кеше көлкесенә каласы килми... Аннан соң — тамак мәсьәләсе. Гадәттә, мәктәпкә без арыш яисә борай ярмасын төеп пешергән күзәне, ә ешрагы чуен чүлмәк белән мичтә пешерелгән бәрәңгене, авызларыбызны пешерә-пешерә, корсакларыбызга дыңгычлап тутырабыз да, туксан проценты шул ук бәрәңге кыргычлап кушылган арыш ипиеннән беләү кебек күгелҗемләнеп ялтырап торган бер телем кисеп алып, кесәбезгә тыгабыз... Әмма бит район үзәге — борын төбендәге күрше авыл мәктәбе түгел. Анда безнең өчен патша тоелган зур нәчәлникләр тора! Анда ашау да икенчедер, киемнәре дә. Ниһаять, анда безне комсомолга алачаклар ич! Үзле балчык кебек пычакка сыланып торган күгелҗем ипи алып бармассыңдыр бит инде! Ансы-ансы, тагын бер нәрсә җитми икән, каһәр төшкере: һәрберебезнең муенында кызыл ефәк пионер галстугы булырга тиеш (кайбер бәхетлеләребез гади кызыл чүпрәк тагып йөртә иде). Шунсыз комсомол билеты дигән нәрсәне, үз колагыбызны күрмәгән кебек, күрә алмаячакбыз, имеш. Ефәк галстук дигән байлык бездә юк та юк инде! Болай да мөшкел хәлебезне бу хәбәр тагын да авырайтып җибәрде. Инде нишләргә?! Пионервожатыебыз тыз-быз чаба. Икенче көнне иркен сулап куйдык: галстук «ниәбәзәтелне», дигәннәр! Хыялга корт төшергән сүзләр базар хәбәре генә булган икән.

Ничек итсәк иттек, мин дә иптәшләрем белән, үги әнинең сырма итәгенә абына-абына, колхоз биргән аттан калмаска тырышып, Ярмәкәйгә киттем. Ул бердәнбер атка тәмам жык булып арыгач кына чиратлашып утырабыз... Ул болай да аякларын көчләп җиткән шәп атларга юл сабарга туры килде... Узып китүчеләрнең атлары һәммәсе зур гәүдәле (безнең мескен байтал алар каршында ишәк кебек кечкенә булып кала!) Һәм, иң гаҗәбе шунда, барысы да бертөрле ашкынып торган алмачуар айгырлар иде...

Ә инде шул дөнья бәясе торган әкияти матур чанада утырып барган зат шәрифләренең кыяфәтләрен күрсәң, ис-акылларың тагын да ныграк китәр: барысы да постау тышлы кайры яки күрпә бәрән туннан, өр-яңа каракүл папахадан. Аякка җил-кар үтмәслек итеп киез белән эчләнгән йомшак чанага балавыздан койган санам сыман чумып утырганнар. Кыяфәт — якын килмәслек, чырай кып-кызыл...

Ичмасам, берсе шунда безгә күтәрелеп карасын! Кырын күз салганнарының да карашы бавырлы булыр. Безне, баштанаяк ап-ак кар онтасына күмеп, яныбыздан өермәдәй выжлап үтеп китәләр... Ул тук йөзле абзыйларны күреп белмәсәк тә, кемнәр икәнлеген чамалыйбыз: район үзәгенә чираттагы киңәшмәгә чакырылган колхоз «персидәтелләре» алар. Ялгышам икән: берсен бик әйбәт таныдык. Үзебезнең «Ленин юлы» колхозы рәисе иде анысы. Чанасына минем кебек тагын бишалты малай яки кыз сыярлык булса да, безгә күтәрелеп тә карамый үтеп китте. Дөресен генә әйткәндә, аны туктатып, кызларыбызны гына булса да утырт әле, персидәтел абый, дип ялынырга беребезнең дә башына килмәде ул чакта. Алардан көнләшү хисе дә уянмый: бер тирләп, бер туңып барган үтә күренмәле зәгыйфь тәннәребез эчендә бер горур хис кенә яна иде — безне иртәгә кайчандыр легендар Павел Корчагиннар, «Яшь гвардия» геройлары торган сафка, искиткеч бөек арага алачаклар! Игътибар иясе кеше буларак, пионервожатыебыз, болай да иләсләнгән күңелләребезне тагын да ныграк җилкендереп җибәрә: яныбыздан выжлап узып киткән зат шәрифләре соңыннан, изге көрәш юлында безгә хәер-хак теләп куллары-

Ишек алдына узабыз. Уртача зурлыктагы, ак кирпечтән салган бер катлы | Очрашканнан алып, өч тәүлектән соң элекке ДОСААФ аэродромында | уйлыйм. Тик безнең Милли Мәҗлес турында аз белә икән. Шунлыктан ныклап | Амин!

● *Тузга язмаган хәлләр*

Кайбыч Казан сөлгесе

Галиәсгар Камал театры авылларга чыгып китә. Автобустагы артистлардан берәү:

— Җегетләр, Кайбычка килеп җиттек! — ди.

Шаһсәнәм ханым Әсфәндияр сөенечен кая куярга белмичә:

— Шушымыни инде ул Кайбыч? — дип сорый.

— Нигә шулкадәр шатланасың? — диләр артистлар.

— «Казан сөлгесе»ндә, «Кайбыч, Кайбыч Казан сөлгесе» дип шушы Кайбыч турындамы җырлыйбыз? — ди Шаһсәнәм ханым.

Автобустагылар дәррәү көлә башлагач, Шаһсәнәм аптырый:

— Нигә көләсез? — ди.

— Син, Шаһа ханым, илле алтынчы елдан бирле: «Кайбыч, Кайбыч Казан сөлгесе» дип җырлыйсыңмыни? — диләр артистлар. — Тинчурин аны: «Калды ич, калды ич Казан сөлгесе», дип язган ич!

Равил ШӘРӘФИ
авызыннан.
1983.

Нөктә-канатлы сүз

(ӨЗЕК)

...«Нөктә» — ул гарәп сүзе, тәрҗемә иткәндә, акыллы, үткен сүз, киная, шаярту, төртмә сүз.

Түбәндә тәкъдим ителә торган нөктәләр фарсыдан тәрҗемә ителеп, 1900 елда Казанда басылган китаптан алынды...

Нәҗип ИСМӘГЫЙЛЬ.

✦ Яшь вакытта гыйлем, әдәп вә һөнәр өйрәнү — ташка язу кебек: һич тә зиһеннән чыкмас.

✦ Кемнең атасы булмаса — баш өстендә күләгәсе булмас, кемнең агаэнесе булмаса — тезенең куәте булмас, кемнең хатыны булмаса — тәненең рәхәте булмас. Әгәр берсе дә булмаса — кайгысы булмас.

✦ Әгәр дустыңның дошманың белән бергә утырганын күрсәң, борчылма һәм хафа булма, бел ки: дустың чын дус булса, сиңа ул дошманың китерә торган зарарны кирегә җибәрер. Әгәр дустың чын вә раст дус булса, аны дошманга багышлавың артыграк булыр.

✦ Дүрт төрле нәрсә иратның билен сындырыр: беренче — күп дошман, икенче— күп бурыч, өченче — күп бала, дүртенче — усал һәм яман холыклы хатын.

✦ Дүрт төрле нәрсә адәмне харап итәр: беренче — олугларны саранлык харап итәр, икенче — галимнәрне көнчелек харап итәр, өченче — хатыннарны оятсызлык харап итәр, дүртенче —калганнарны ялганчылык харап итәр.

Игътибар, конкурс!

«Идел» ТАРИХИ ХИКӘЯЛӘРГӘ конкурс игълан итә. Конкурска татар халкының үткәнен (XIX йөзнең икенче яртысына кадәрге чор) чагылдырган, татар яки урыс телендә язылган әсәрләр алына. Кулъязмалар машинкада 3 нөсхә басылган булырга тиеш. Бүләкләр: 1 урын — 15 мең сум, 2 урын — 10 мең сум, 3 урын — 5 мең сум. Кулъязмалар 1993 елның 31 маена кадәр кабул ителә.

кә сөйри, ян-якларының йөннәре уйдык-уйдык булып коелган, ә исән калганнары, суыктандыр инде, шырпы кебек тырпайган. Читтән караганда бик сәер күренгәнбездер без: барыбызның да диярлек өс-башы өлкәнрәк туганнарыбызның җилкәсеннән алып киелгәнлектән, итәкләребез кар сыдырып бара, инсәләребез салынып төшкән, билләр тыгызлап каеш белән буылган, шуңа күрә төбенә яртылаш бәрәңге, өстенә яртылаш кишер тутырып, буталмасыннар өчен ике араны бау белән бәйләп куелган арыш капчыгын хәтерләтәбез. Тагын бер нәрсә хәтер сандыгына бикләнеп калган: ава-түнә район үзәгенә барып кергәнче, юлда безгә берничә мәртәбә, камаша башлаган аякларыбыз белән тирән көрткә бата-чума, арттан кибызны кысачаклар... Комсомол билетына лаек булганнарыбызныкын, әлбәттә. Ә бу бәхет — һәммәбез алдында ике сарылы йомырка әлегә... Һәм шулай булып чыкты да Уставны әйбәт ятламагансыз, дип бер малай белән бер кызны, икенче тапкыр килергә кушып, борып чыгардылар. Ярмәкәйнең тәбәнәк агач йортлары арасында җыен өтәләнгән тавыклар каршында кукырайган зур әтәч кебек, горур калкып торган кызыл кирпеч бинаның салкын коридорында шул ике баланың үкси-үкси елап басып торуын әле дә оныта алмыйм. Ә калганнарыбызга, башларыбыз күккә тиярдәй итеп шатландырып, кызгылт тышлы кенәгәләр тоттырдылар...

Театр

М. ҖӘЛИЛ ИСЕМЕНДӘГЕ ТАТАР ДӘҮЛӘТ ОПЕРА ҺӘМ БАЛЕТ ТЕАТРЫ.
22 октябрьдә 19 сәгатьтә — **«Баядера».**

Г. КАМАЛ ИСЕМЕНДӘГЕ ТАТАР ДӘҮЛӘТ АКАДЕМИЯ ТЕАТРЫ.
19 сәгатьтә — **«Илгизәр+Вера».**

К. ТИНЧУРИН ИСЕМЕНДӘГЕ ТАТАР ДӘҮЛӘТ ДРАМА ҺӘМ КОМЕДИЯ ТЕАТРЫ.
19 сәгатьтә — **«Ике килен-килендәш».**

Кино

«ТАТАРСТАН».
9.00, 10.50, 12.40, 16.00, 18.00, 20.00 сәгатьләрдә — **«Хәтерләп кал».**

«РОДИНА».
9.00, 10.50, 12.40, 16.40, 18.00, 20.40 сәгатьләрдә — **«Питсбургтан килгән фиргавеннәр».**

«ПОБЕДА».
«Җен курчаклары».

● **Фотоинформация** ●

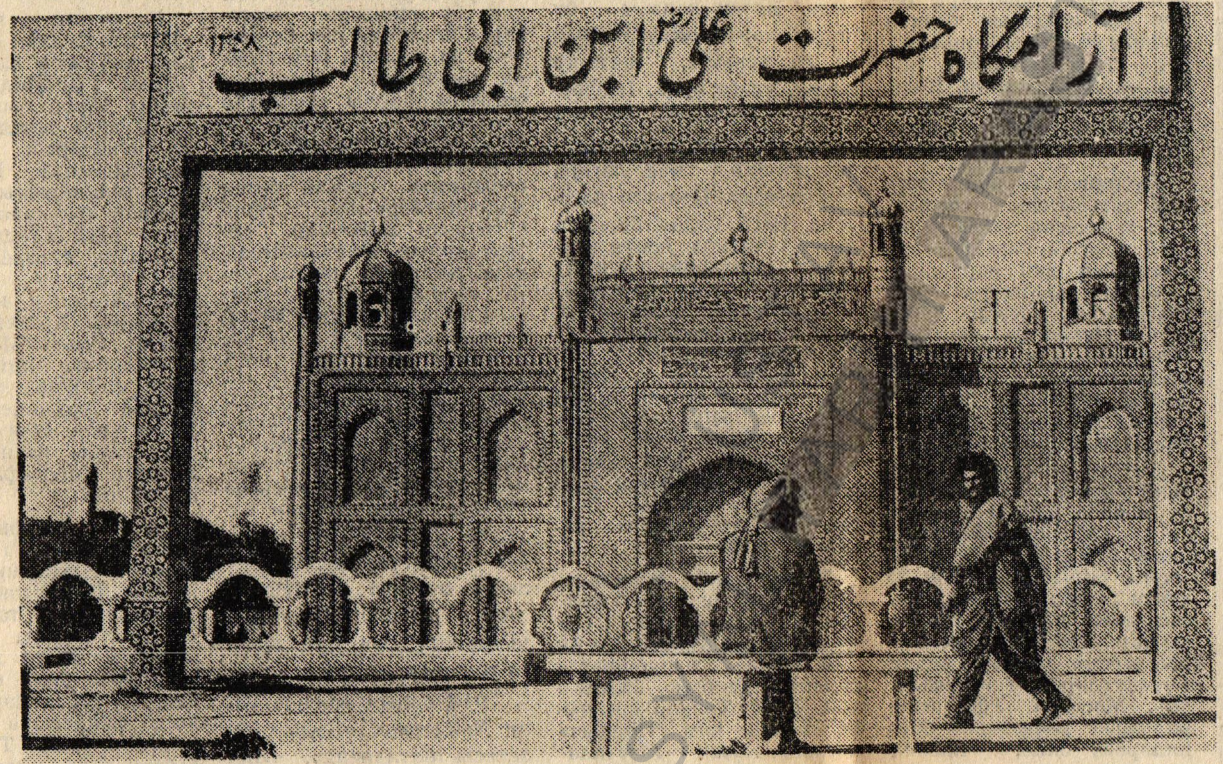

ЭФГАНСТАН. Төньяк Балх провинциясе, аның административ үзәге Мазари-Шәриф шәһәре.
Рәсемдә: шәһәрнең йөзек кашы — «Хәзрәт» (хак мөселманнар хәлифе Гали) мәчете — мөселманнарның борынгы дини архитектура һәйкәле.

ТАСС фотосурәте.

ТВ

ҖОМГА
23 ОКТЯБРЬ
КАЗАН КҮРСӘТӘ

7.00-8.00 «Чулпан». Информацион-музыкаль программа.
17.25 Курчак театры спектакле: «Алтын чеби».
18.15 «Җомга көн кич белән» альманахы.
19.00 Татарстан.
19.30 Реклама йомышчысы.
19.35 Муса Җәлил исемендәге Татар дәүләт опера һәм балет академия театры солистлары концерты.
20.10 Әлли бәлли-бәү.
20.15 Тапшырулар программасы.

«ОСТАНКИНО» КАНАЛЫ

6.00 Яңалыклар.
6.20 Иртәнге гимнастика.
6.30 Иртә.
8.50 Технодром.
9.00 Яңалыклар.
9.20 Футбол. Кубок ияләре кубогы. 1/8 финал. «Спартак» (Мәскәү)—«Ливерпуль» (Англия) 2 нче тайм.
10.00 ...16 яшькә кадәр һәм өлкәнрәк.
10.45 Сәяхәтчеләр клубы.
11.35 Мультфильмнар.
12.00 Яңалыклар.
12.20 «Серафима Глюкинаның гадәти көннәре һәм бәйрәмнәре». 2 серия.
13.35 Нәфис фильм: «Баржина Визбора».
15.00 Яңалыклар.
15.25 Бридж.
15.50 Кәсепче-сыйныф.
16.05 Куен дәфтәре.
16.10 Уолт Дисней күрсәтә...
17.00 А. Бараховский уйный (скрипка).
17.30 Үзәк.
17.50 Технодром.
18.00 Яңалыклар.
18.25 Һәркем үзенеке турында.
18.35 Мультфильм.
18.55 Кеше һәм закон.
19.15 Могҗизалар кыры. Юбилей чыгарылышы.
20.45 Тыныч йокы, нәниләр.
21.00 Яңалыклар.
21.40 Нәфис фильм: «Президентны урлау».
23.30 Сәяси бюро.
00.20 Музобоз.
01.00 Автотамаша.
01.15 «ХВС» программасы.
01.45 «МТВ». Тәнәфестә — Яңалыклар.

«РОССИЯ» КАНАЛЫ

8.00 Хәбәрләр.
8.25 Эшлекле кешеләр заманы.
8.55 Эшлекле даирә.
9.50 Игътибар: төшерәм.
10.05 НАТОдан репортажлар.
10,35 «Импровизация». Юрий Косьянин театры.
10.55 Хайваннар дөньясында.
12.50 Дирижер А. Мелик-Пошаев.
12.00 «Санта-Барбара». 90 нчы серия.
13.35 Тинко.
13.40 Крестьян мәсьәләсе.
14.00 Хәбәрләр.
14.20 Россиянең Конституция суды залыннан.
16.00 Телебиржа.
16.30 Хит-көндәлек.
17.00 Шау-шулы яңалыклар.
17.15 Мегополис.
17.45 М-трест.
18.00 90 ел ан соң.
18.45 Нәфис фильм «Биг Фут». 2 нче серия.
19.25 Мульти-пульти.
19.45 Көн дә бәйрәм.
20.00 Хәбәрләр.
20.20 Нәфис фильм: «Динара».
23.00 Хәбәрләр.
23.25 Спорт каруселе.
23.30 Россия Федерациясе Югары Советы сессиясендә.
00.00 Россиянең Конституция суды залыннан.
00.30 НЮ.

Баш мөхәррир
Хәлим ГАЙНУЛЛИН.

Газетаның учредительләре — КАЗАН ШӘҺӘР СОВЕТЫ ҺӘМ РЕДАКЦИЯНЕН ХЕЗМӘТ КОЛЛЕКТИВЫ.

РЕДКОЛЛЕГИЯ: Р. Гыйниятуллин, (җаваплы сәркатип), М. Зәбиров (хатлар бүлеге мөдире), Ә. Камалов, Ә. Фәйзрахманов (баш мөхәррир урынбасарлары), Ә. Кәримуллин, В. Нуриев (икътисад бүлеге мөдире), Г. Сафиуллина, Г. Рәхим, Ш. Рәкыйпов (мәдәният бүлеге мөдире), М. Кәлимуллин.

Шәһри Казан

Редакциянең адресы: 420066, Казан шәһәре, Декабристлар урамы, 2.

«Шәһри Казан» редакциясенә.

ТЕЛЕФОННАР: баш мөхәррир — 53-07-55, баш мөхәррир урынбасарлары — 53-06-17, секретариат — 53-07-41, сәясәт һәм икътисад бүлекләре — 57-86-59, хатлар бүлеге — 53-27-96, мәдәният бүлеге — 57-98-74, информация һәм тәрҗемә бүлекләре — 53-27-96, корректорлар — 53-57-36, бухгалтерия һәм реклама — 53-07-33.

Редакциянең фикере кайбер очракларда язма авторларының фикере белән аваздаш булмаска да мөмкин.

Бер санның гонорары — 2500 сум.

Редакциягә килгән хатлар, кулъязмалар рецензияләнми һәм авторга кире кайтарылмый.

Бездәге язмаларны күчереп басканда, «Шәһри Казан»нан алынганлыгын күрсәтергә.

Татарстан газета-журналлар нәшрияты типографиясендә басылды. Заказ 4677. Бәясе 1 сум. Индексы 54126.